

PRITARTA
Rokiškio rajono savivaldybės tarybos
2016 m. gegužės 27 d. sprendimu Nr. TS-127

PATVIRTINTA
Rokiškio lopšelio-darželio „Varpelis“
direktoriaus 2016 m. balandžio d. įsakymu Nr.

ROKIŠKIO LOPŠELIS-DARŽELIS „VARPELIS“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA „PAŽINIMO TAKU“

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Pavadinimas: Rokiškio lopšelis-darželis „Varpelis“

Teisinė forma ir priklausomybė - biudžetinė įstaiga.

Tipas – lopšelis-darželis.

Grupė – neformaliojo švietimo įstaiga.

Adresas - Jaunystės g. 15, LT – 42156, Rokiškis, tel. 845 52229

El. paštas: varpelis@parok.lt,

Internetinis puslapis www.rokvarpelis.lt

Mokymo kalba – lietuvių.

Mokymo forma – dieninė.

Savininkas - Rokiškio rajono savivaldybė.

Savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija – Rokiškio rajono savivaldybės taryba.

ĮSTAIGOS SAVITUMAS

Lopšelis-darželis „Varpelis“- bendro tipo ikimokyklinė ugdymo įstaiga. Čia ugdomi vaikai nuo vienerių iki septynerių metų. Grupės komplektuojamos atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnius. Lopšelio-darželio struktūrą sudaro: dvi ankstyvojo, šešios ikimokyklinio ir dvi priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės. Specialiųjų poreikių vaikai integruojami į bendrojo ugdymo grupes.

Lopšelis-darželis atlieka edukacines, socialines, kultūrines funkcijas. Turi ūkinį-finansinį savarankiškumą, paramos gavėjo statusą.

Lopšelyje-darželyje toliau sėkmingai tęsiamos pasirinktos sveikatingumo, etnokultūrinio ir informacinių technologijų ugdymo kryptys. Įstaigoje sukurtos geros ugdymosi sąlygos: erdvios grupės, meninio ugdymo ir sporto salės, metodinis kabinetas, etnografinis muziejus, kūrybinės dirbtuvėlės darbui su moliu, gamtine medžiaga, smėlio terapijos ir plokščiapėdystės korekcijos kambariai, masažo, logopedo, socialinio ir specialiojo pedagogo kabinetai, valgykla. Lopšelio-darželio kiemas išnaudojamas vaikų judėjimo, žaidimų, kūrybiškumo poreikiams tenkinti, patirtiniam ugdymui plėtoti. Čia sukurtos atskiros edukacinės erdvės: sodo, daržo, sezoninės kūrybinės dirbtuvėlės, sveikatingumo takelis, kūrybinių žaidimų miestelis, futbolo ir krepšinio aikštelės, lauko batutas, erdvės vaikų aktyviam judėjimui, poilsio zonos, gėlynai. Naudojama daug išnešamų, mobilių priemonių. Bendradarbiaujant su tėvais turtinamos esamos ir kuriamos naujos edukacinės erdvės.

Įstaigoje dirba 30 pedagogų. 24 turi aukštąjį išsilavinimą, 6- aukštesnįjį. Direktorė įgijusi antrą vadybinę kategoriją, turi mokytojo metodinio kvalifikacinę kategoriją, pavaduotojos ugdymui- antrą ir trečią vadybines kategorijas. Visi dirbantys pedagogai yra kvalifikuoti specialistai, turintys reikiamą išsilavinimą ir kompetencijas. Nuolat kelia savo kvalifikaciją seminaruose, renginiuose, aktyviai vykdo gerosios patirties sklaidą, patys rengia kvalifikacijos tobulinimo programas ir jas vykdo, organizuoja rajonines, respublikines metodines dienas, seminarus, konferencijas. Pedagogai atviri kaitai, ieškantys inovacijų, turintys integruoto ir komandinio darbo patirtį. Aktyvi projektinė veikla. Vykdomi bendruomenės, respublikiniai, savivaldybės lygmens finansuojami projektai, dalyvaujama tarptautiniuose eTwinning, Erasmus, Comenius projektuose.

Auklėtojų padėjėjos taip pat lanko mokymus ir kelia kvalifikaciją.

Ugdytinių pasiekimai pristatomi įvairiuose bendruomenės, miesto, rajono, respublikiniuose renginiuose, konkursuose. Vaikų folklorinis ansamblis, suaugusių ir vaikų kapela „Mažieji muzikantai“- dažni miesto, rajono švenčių dalyviai.

Lopšelyje-darželyje sukurta efektyvi pagalbos vaikui sistema. Įstaigoje dirba reikalinga specialistų komanda: logopedai, meninio ugdymo mokytojos, judesio korekcijos mokytoja, socialinis ir specialusis pedagogai, masažistė, dietologė, visuomenės sveikatos priežiūros specialistė. Specialistų kabinetai aprūpinti naujausiomis ugdymo priemonėmis, įranga. Pedagogai ir specialistai glaudžiai tarpusavyje bendradarbiauja, integruoja veiklas, inicijuoja ir organizuoja renginius, dalyvauja projektų vykdyme. Vykdam patirtinį ugdymą, pedagogams talkina auklėtojų padėjėjos, virėjos, kiemsargis, siuvėja ir kiti pagalbiniai darbuotojai. Vaiko gerovės komisija, sprendžia specialiojo ugdymo(-si) vaikų poreikių vertinimą, ugdymo organizavimą, individualias vaiko ugdymosi problemas.

Šiuolaikinio, kryptingo ugdymo užtikrinimui, plačiai taikomos informacinės technologijos. Įstaiga kompiuterizuota (kompiuteriai, interaktyvios lentos, projektoriai, planšetės ir kt.), veikia bevielis internetas, kompiuterinė komunikavimo sistema „Skype“. Pedagogai tikslingai integruoja IKT į visas ugdymo sritis. Įstaigos internetinis tinklapis, elektroninis paštas, elektroninis dienynas „Mūsų darželis“ padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

Įgyvendinant ikimokyklinio ugdymo programą, į ugdymo(-si) procesą integruojamos pedagogų parengtos etnokultūrinio ugdymo „Tėviškės spalvos“ ir sveikatos stiprinimo ir saugojimo „Mažais žingsneliais į sveikatos šalį“ programos. Įkurtame etnografiniame muziejuje vykdomos edukacinės programos: „Lino kelias“, „Šviesa tamsa“, „Vilnos kelias“, „Margučių marginimas“..

Ilgametis dalyvavimas Atviros Lietuvos ir Danijos Egmonto fondų projekte turėjo įtakos lopšelio-darželio savitos kultūros, požiūrio į vaiką, ugdymo turinio sampratos formavimuisi. Šiandien pedagogai sėkmingai taiko Egmonto projekto pedagogines nuostatas.

Nemažai pedagogų (nuo 2001 m.) yra respublikinės ikimokyklinių įstaigų pedagogų asociacijos „Sveikatos želmenėliai“ nariai, kurios veikla apima sveikos gyvensenos propagavimą, pedagogų kvalifikacijos tobulinimą, darbo patirties sklaidą. Įvairūs sveikatinimo projektai, programos, akcijos, olimpiados, konkursai padeda stiprinti vaikų fizinę, psichinę, dvasinę sveikatą, ugdyti sveikos ir saugios gyvensenos įgūdžius.

Įstaigoje organizuojamas neformalusis ugdymas: šokių, muzikavimo ir dainavimo, anglų kalbos, etno būreliai. Tėvų pageidavimu veikia prailgintos darbo dienos grupė. Pagal gydytojų rekomendacijas vaikams koreguojamas valgiaraštis, atliekami masažai Įstaigoje tėvams (globėjams), namuose auginantiesiems ikimokyklinio amžiaus vaikus, teikiama konsultacinė pagalba.

Lopšelis–darželis atviras visuomenei, plėtojami partnerystės ryšiai ne tik su miesto, rajono švietimo, sveikatos priežiūros, sporto, kultūros, teisėsaugos, vaiko teisių įstaigomis, socialiniais partneriais, bet ir respublikiniu bei tarptautiniu lygmeniu. Vyksta glaudus bendradarbiavimas su šeima. Šeima – ugdymo įstaigos partneris, lygiavertis ugdymo proceso dalyvis, aktyvus bendruomenės narys, vaiko pasiekimų ir pažangos vertintojas. Vykdomas tėvų švietimas, diegiamos inovacinės bendradarbiavimo su šeima formos (el. paštas, internetinės svetainės, Skype, Facebook ir kt.).

REGIONO SAVITUMAS

Pedagogai, įgyvendindami ikimokyklinio ugdymo programą, atsižvelgia į reikšmingus Rokiškio krašto geografinius, istorinius, kultūrinius, socialinius ypatumus.

Geografiniai regiono ypatumai. Rokiškio rajonas ribojasi su Latvijos respublika, todėl yra galimybė plėtoti ryšius su šios šalies ikimokyklinėmis įstaigomis, dalyvauti baltų šventėse.

Istoriniai regiono ypatumai. Rokiškio Šv. Mato bažnyčia, Krašto muziejus, Rokiškio dvaro parkas, Tyzenhauzų alėja, senoji miesto architektūra, Nepriklausomybės aikštė, paminklas, Ilzenbergo dvaras.

Kultūriniai regiono ypatumai. Tapytų langinių Respublikos gatvė, kultūros centras, rajono savivaldybės J. Keliuočio viešosios bibliotekos vaikų ir jaunimo literatūros skyrius, Bajorų „Lėlių namai“, lankymasis ir dalyvavimas miesto šventėse, miesto gimtadienio, Lietuvos profesionalių teatrų festivalio „Vaidiname žemdirbiams“ renginiuose, respublikiniame vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų konkurse „Tramtatulis“, rajono vokalinės muzikos konkursas-festivalis „Lėkime dainų sparnais“, Lietuvos vaikų ir moksleivių televizijos konkursas „Dainų dainelė“, Aukštaitijos regiono lėlių teatro šventė „Kai atgyja lėlės“, L. Šepkos skulptūrų parkas, medžio drožėjo L. Šepkos, tautodailės ir dailininkų darbų parodų bei ekspozicijų lankymas.

Socialiniai regiono ypatumai. Tėvų, senelių darbovietės (padėti perimti tėvų, protėvių vertybes, dorinio elgesio normas), „Zoo“ parduotuvė, prekybos centrai, turgus, vaistinės, rajono savivaldybė, paštas, autobusų, geležinkelio stotys, Rokiškio J. Tumo-Vaižganto gimnazijos „Romuvos“ skyriaus stadionas, miesto švietimo įstaigos, senelių globos namai, vaikų žaidimų kambarys „Bababosas“.

TĖVŲ LŪKESČIAI

Tėvų lūkesčiai ikimokykliniam vaiko ugdymui nevienodi. Vieniems tėvams aktualu, kad vaikas būtų visapusiškai ugdomas, plėtojami jo gabumai, talentai, kuriama saugi, vaiko poreikius tenkinanti aplinka. Kiti tėvai iš ugdymo įstaigos labiau tikisi meilės vaikui ir geros vaiko savijautos, šiltų tarpusavio santykių. Dar kiti norėtų, kad jų vaikai išmoktų bendrauti su savo bendraamžiais, suaugusiais, išmoktų būti savarankiški, mokėtų saugiai elgtis, domėtusi, būtų teikiama specialistų pagalba. Daugelis pageidauja veiklų įvairovės, kalbų mokymo, papildomo meninio, sportinio ugdymo, tradicinių švenčių, išvykų. Tėvams svarbi ir vaiko sveikata bei maitinimas.

VAIKAI IR JŲ POREIKIAI

Šiuolaikiniai vaikai yra kitokie. Vaikai auga su kompiuteriais, internetu, mobiliaisiais telefonais, jie pasitiki savimi, nori įdomios informacijos ir patys jos ieško, patys nori susikurti sau tinkamą aplinką, ją keisti ir joje savarankiškai veikti. Vaikams patinka tyrinėti, spręsti problemas. Šiuolaikinį vaiką domina žaislai ir žaidimai su naujomis elektroninėmis technologijomis, knygos su garso ir vaizdo signalais bei mechaniniais įtaisais, modernūs konstruktoriai ir t.t. Vaikai internetinių pokalbių programa „Skype“ noriai bendrauja, vykdo bendrus projektus su kitų Lietuvos ir užsienio ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikais. Darželio teritorijoje vaikai pageidauja, kad būtų daug erdvės, kurioje jie galėtų tenkinti judėjimo poreikį, žaisti sportinius žaidimus, lakstyti, laiptuoti įvairiomis karstyklėmis, šokinėti ant batuto, gerais takeliais (kaip stadione) važinėti dviračiais, paspirtukais, kad būtų atskirų erdvių, kur galima būtų pasislėpti, pabendrauti su draugu, pailsėti. Skirtingi mergaičių ir berniukų poreikiai. Mergaitės norėtų, kad darželio aplinka būtų graži, žydėtų daug gėlių, būtų fontanas. Berniukų poreikiai didesni – norėtų lauko treniruoklių, didelio, spalvoto baseino, staliaus įrankių meistrauti, kompiuterinių ir sportinių žaidimų.

SPECIALIŲ(KITOKIŲ) UGDYMO SI POREIKŲ TURINČIŲ VAIKŲ UGDYMAS

Kitokius ugdymosi poreikius turintys vaikai (kurių raida vienoje ar keliose srityse, lyginant su kitais vaikais, pasižymi savitumu, lėtesne veiklos sparta, didesniu judrumu, kalbos, vaizdo suvokimo ypatumais), reikalaujančiu šalia įprastų ugdymo būdų ieškoti kitokių ugdymo metodų, individualaus ir/ar kitokio ugdymo organizavimo. Tokių ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo tikslas iš esmės yra toks pat kaip ir vaikų, neturinčių raidos sutrikimų: išmokti būti kiek galima savarankišku, įgyti mokėjimo mokytis gebėjimų, lavinti turimus gebėjimus. Tai reiškia, kad ši ikimokyklinio ugdymo programa taikoma atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius gebėjimus ir jais remiantis, numatyti ugdymo galimybes. Taigi specialiųjų ugdymosi poreikių vaikui keliami ugdymo tikslai gali ir nesiskirti nuo kitiems grupės vaikams keliamų tikslų. Svarbu nelyginti vaiko ugdymosi pasiekimų su bendraamžių, neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekimais. Jo pasiekimus galima lyginti tik su ankstesniais jo paties pasiekimais.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas reiškia nuolatinę bendravimą su vaiko tėvais (globėjais), nes geriausių rezultatų pasiekama, kai visi pagalbą vaikui teikiantys asmenys derina ugdymo metodus, laikosi nuoseklumo, pasirenka tinkamą tempą, derina veiksmus.

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMOS IR STRATEGINIŲ DOKUMENTŲ SAŠAJOS

Ikimokyklinio ugdymo programa parengta vadovaujantis Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašu (2011 m.), Ikimokyklinio ugdymo programų metodinėmis rekomendacijomis (2015 m.), Metodinėmis rekomendacijomis ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2006 m.), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014 m.), bei pagrindiniais teisiniais dokumentais, reglamentuojančiais ikimokyklinio ugdymo (-si) veiklą.

Valstybės švietimo 2013-2022 metų strategijoje - numatyta sumažinti socialinę atskirtį ir skurdą, išplečiant ikimokyklinio ugdymo paslaugas, visų pirma jas atveriant socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams.

Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje (2003 m.) – numatyti pagrindiniai vaiko geros politikos siekiai, vaiko aprūpinimo, vaiko dalyvavimo ir vaiko apsaugos srityse, nurodytos vaiko gerovės įgyvendinimo strategijos gairės.

Lietuvos respublikos švietimo įstatyme (2011 m.) – ikimokyklinis ugdymas įteisintas kaip atskira švietimo sistemos struktūros dalis.

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“– siekiama paskatinti esminius visuomenės pokyčius ir sudaryti sąlygas formuotis kūrybingai, atsakingai ir atvirai asmenybei.

Ikimokyklinė ugdymo programa remiasi Lietuvos strateginiuose švietimo dokumentuose išskiriamosiomis prioritetinėmis laukiamų ugdymo rezultatų kryptimis: vaiko individualių galių plėtojimu, t.y. pozityviai nusiteikęs, vaiko santykių su kitais plėtojimu, t.y. bendraujantis ir bendradarbiaujantis bei aktyvus visuomenės narys ir vaiko įgalinimas mokytis, t.y. pasirengęs mokytis visą gyvenimą.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Demokratiškumo. Vaikui suteikiama galimybė kritiškai mąstyti, rinktis įdomią veiklą, elgtis savarankiškai, laikytis susitarimų, būti gerbiamu ir pripažintu bei lygiaverčiu partneriu.

Socialinio kultūrinio kryptingumo. Ugdymas grindžiamas tautinėmis, pilietinėmis vertybėmis, orientuotas į vaiko gyvenimui reikalingų socialinių, kultūrinių gebėjimų plėtojimą.

Individualizavimo ir diferencijavimo. Vaikas ugdomas atsižvelgiant į jo turimą patirtį, poreikius ir galimybes, gebėjimus, pomėgius, skirtingus pažinimo būdus, vaiko amžiaus ypatumus, išsivystymo lygį.

Integralumo. Siekiama vientiso fizinės, emocinės, socialinės, pažinimo sričių plėtojimo, vadovaujantis visuminiu požiūriu į vaiką.

Tęstinumo. Atsižvelgiama į turimas vaiko kompetencijas, gebėjimų lygmenį, individualias ugdymo(-si) perspektyvas, sudaromos nenutrūkstamo ugdomojo proceso prielaidos vaikui pereinant iš vienos ugdymo pakopos į kitą.

Sąveikos. Ugdymas grindžiamas vaiko, tėvų (globėjų), pedagogų ir kitų dalyvaujančių, vykdamas ikimokyklinio ugdymo programą, sąveika.

Šių ir kitų principų laikomasi įgyvendinant ugdymo turinį, metodus, parenkant priemones, kuriant ugdymo aplinką, organizuojant ugdymo(-si) procesą, numatant su tėvais (globėjais) ir vietos bendruomene bendravimo būdus.

III. IKIMOKYKLINIO UGDYMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS:

Padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius.

UŽDAVINIAI:

- Kurti saugią, veikti skatinančią bei vaiko poreikius ir gebėjimus atitinkančią ugdymo(-si) aplinką.
- Ugdyti bendražmogiškas, tautines ir pilietines vertybines nuostatas, perteikti tautos dvasinius kultūros pagrindus, gimtojo krašto kultūros paveldą.
- Siekti bendravimo ir socialinių įgūdžių formavimosi, kuriant palankią aplinką žaidimų plėtojimui(-si) ir vaikų kultūros raiškai.
- Palaikyti vaikų iniciatyvas ir idėjas, skatinti saviraišką, siekiant veiklos kūrybiškumo, dinamiškumo ir kryptingumo.
- Padėti vaikui pažinti save ir aplinkinį pasaulį, sukuriant sąlygas įvairiems pažinimo ir tyrinėjimo būdams.
- Taikyti pasiekimų ir pažangos vertinimo būdus ir metodus, kurie padėtų vaikui sėkmingai ugdytis ir tobulėti.
- Užtikrinti pozityvų, pasitikėjimu ir pagarba grįstą vaikų, pedagogų ir tėvų (globėjų) bendradarbiavimą.

IV. IKIMOKYKLINIO UGDYMO TURINIO ĮGYVENDINIMO SĄLYGOS. UGDYMO METODAI, UGDYMO TECHNOLOGIJOS

Ugdymo metodus pedagogai renkasi lanksčiai ir kūrybiškai, taikydami ugdymo turinį, planuodami veiklas, parinkdami ugdymo priemones, motyvuodami vaikus kaitai. Ugdymo procese kūrybinę pedagogo ir vaiko sąveiką užtikrina taikomi ugdymo(-si) metodai:

Žaidimas - pagrindinė vaikų ugdymo(-si) veikla, svarbi vaiko kultūros dalis. Žaisdami vaikai atskleidžia savo patirtį, kaupia ją, išgyvena įvairius vaidmenis, išreiškia jausmus ir emocijas, sprendžia problemas, įveikia sunkumus, atrastus veiklos būdus pritaiko naujose situacijose, kuria bendravimo situacijas ir kt.

Stebėjimas – pažintinis procesas, kurio metu patenkinamas natūralus vaiko smalsumas, skatinantis jį ugdytis.

Išvykos, ekskursijos - turtinama vaikų pažintinė, socialinė, kalbinė ir emocinė patirtis, ugdomi įgūdžiai ir gebėjimai.

Interpretacija - vaiko saviraiškos ir kūrybiškumo skatinimo būdas, padedantis jam atsiskleisti, savitai išreikšti savo ar pedagogų pasiūlytus sumanymus, idėjas.

Eksperimentavimas, tyrinėjimas - vienas iš aplinkos ir patirties kaupimo būdų, kurie skatina vaiką aktyviai veikti, daryti atradimus, planuoti, organizuoti.

Pokalbis, diskusija - vaikai skatinami išreikšti savo nuomonę, požiūrį, argumentuoti išsakytas mintis, klausyti ir girdėti ką sako kiti, apibudinti savo ir kitų veiklą, kritiškai mąstyti.

Kūrybiškumą skatinantys metodai - naujų sumanymų kūrimas, „minčių lietus“, problemų sprendimas, idėjų kūrimas, informacijos paieška ir jos pritaikymas ir kt.

Ugdymo aplinkos modeliavimas - aplinka kuriama atsižvelgiant į vaikų poreikius, galimybes, interesus. Vaikai kuria ir keičia aplinką patys, ją pritaiko savo sumanymams.

Regio Emilia metodo elementai - meninė veikla prie šviesos ir smėlio stalų, kūrybinėse laboratorijose, eksperimentavimas su šviesomis ir spalvomis ir kt.

Praktinis metodas – jo pagalba vaikams padedama per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką.

Projektinis metodas – padeda formuoti įvairesnį ugdymo procesą ir spręsti iškilusias problemas.

Ikimokyklinis ugdymo procesas grindžiamas šiomis dabartinę ugdymo(-si) kryptį atitinkančių šiuolaikinių technologijų sinteze:

ugdantiesios aplinkos kūrimo - pedagogas sukuria grupėje jaukias atskiras erdves vaikų veiklai, skatina vaikus susikurti vietas žaidimams, veiklai, pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą, taikomi vaikų dėmesio patraukimo žaislais ir priemonėmis būdai;

kūrybine vaiko ir pedagogo sąveika – pedagogas įtraukia vaikus į veiklą, atsižvelgdamas į vaikų pasiūlytas idėjas, kylančias problemas, pats siūlo idėjas, sumanymus, ką būtų galima daryti, skatina vaikus kurti, atrasti, tirti; pedagogas pastebi, gerbia, palaiko vaikų sumanymus, padeda juos išplėtoti, praturtinti; priimami bendri sprendimai, susitarimai dėl veiklos, bendraujama, bendradarbiaujama; užduodamas atvirus klausimus pedagogas netiesiogiai vadovauja vaikų ieškojimams, moko įveikti sunkumus, praturtina jų sumanymus;

situacinio ir spontaniško ugdymo – pedagogas pritaria vaiko veiklai, ją gerbia, laiko vertinga patirtimi; emociškai palaiko vaiko veiklą- pagiria, pasidžiaugia; ugdymui panaudoja netikėtai susidariusias situacijas; plėtojamas vaiko inicijuotas pokalbis, žaidimas, eksperimentas, kita veikla; iš anksto numatyta veikla keičiama, jei išryškėjo vaikų noras kitai veiklai;

pavyzdžio technologija – pedagogas veikia vaikų akivaizdoje, taip skatindamas jį mėgdžioti; pedagogas vaikų žaidimų, veiklos partneris kartu žaidžia, dainuoja, šoka, vaidina; tėvai skatinami dalyvauti ugdymo procese, kad vaikas turėtų galimybę mokytis iš patirties;

terapinio ugdymo – pedagogas taiko atsipalaidavimo, individualios paramos būdus, pedagoginio džiaugsmo, žaidimo, menų terapijos metodus; padeda išmokti, įveikti sunkumus, spręsti problemas; taiko prevencinio ugdymo turinį ir metodus.

Lopšelyje-darželyje taikoma integruoto - visuminio ugdymo sistema. Ji sudaro optimalias sąlygas sisteminiam vaiko ugdymui(-si), pedagoginių principų laikymuisi. Auklėtojai ši sistema leidžia į vaiko ugdymą pažvelgti kūrybiškiau, laisviau ir lanksčiau.

Ugdymas Lopšelyje-darželyje remiasi ir filosofinėmis ugdymo kryptimis, kurios garantuoja ikimokyklinio ugdymo kokybę ir šiuolaikiškumą. Didžiausias dėmesys humanistinei, egzistencialistinei filosofijai. Šiomis pedagoginėmis – filosofinėmis idėjomis grindžiama ir ugdymo programa.

Valdorfo požiūris. Tai vaikystės pedagogika, gerbianti ir ginanti vaiką. Tai ugdytojų, ugdytinių ir tėvų pedagogika. Tai meilės pedagogika, mylinti ir gerbianti vaiką tokį koks jis yra. Ugdant vaiką,

atsižvelgiama į jo individualią raidą, asmenybės savybes. Sudaryta didelė erdvė jo saviraiškai. Joje dominuoja teigiamas vaiko savęs vertinimas, partneriški santykiai tarp vaiko ir pedagogo.

F. Frėbelio požiūris. Žaidimas-svarbiausia vaiko veikla ir pagrindinis ugdymo metodas. Žaidimas skatinamas, palaikomas, stebimas, puoselėjamas ir vertinamas, kaip savaiminė vertybė ir vaikystės fenomenas. Žaisdamas vaikas nuosekliai pereina į vis aukštesnę vystymosi pakopą.

O. Dekroli pedagogika. Ugdymas grindžiamas santykiu su gamta, natūralia aplinka. Didelis dėmesys judėjimui, mankštai.

R. Štainerio požiūris. Savarankiškas, veiklus vaikas. Dėmesys intelekto, emocijų, valios, meninių gebėjimų ugdymui. Visą tai padeda atsiskleisti aplinka, kuri yra kuo natūralesnė.

Ž. Pjažė požiūris. Vaikas turi savo pasaulį, kuriam neužtenka žinių, informacijos, patirties, gaunamos iš kitų žmonių. Vaikas pats atranda, sužino stebėdamas, fantazuodamas, eksperimentuodamas, bandydamas, kurdamas.

A. Maceinos, S. Šalkauskio požiūriai. Asmenybės ugdymas per kultūrą, siekiant geriausių, gražiausių savo tautos papročių, tradicijų puoselėjimo ir tęstinumo. Tautinis auklėjimas pats nesudaro atskiros ugdymo dalies jis yra integruotas į fizinį, protinį, dorinį, estetinį ugdymą. Jis yra vykdomas visam ugdymo plote. Per pasakas, padavimus, dainas, šokius, liaudies žaidimus, papročius, tradicijas. Vaikas įvedamas į tautos pasaulį, savo regionio tautinio savitumo perimamumą.

UGDYMO(SI) APLINKA IR PRIEMONĖS

Ugdymo(si) aplinka yra neatsiejama ugdymo turinio dalis, padedanti siekti ikimokyklinio ugdymo programos tikslo įgyvendinimo. Grupėje vaikas turi rasti viską, ko reikia žaidimams ir aktyviai veiklai. Grupės aplinka kuriama kartu su vaikais. Pedagogas parenka ir patogiai išdėsto vaiko ugdymą(-si) skatinančias priemones įvairioms ugdymo(-si) sritims; vaikų veiklai grupėje sukuria jaukias erdves; pripažįstama vaiko teisė rinktis veiklą, buvimo vietą, draugus, laisvai judėti iš vienos erdvės į kitą. Vaikai ją gali laisvai keisti, pritaikyti savo sumanymams, žaidimams ir veiklai. Aplinkoje yra pakankamai įvairių ugdomųjų priemonių, skatinančių aktyvią vaiko veiklą, jo smalsumą, vaizduotę, pritaikytą ir berniukams, ir mergaitėms (elektroninių techninių žaislų, konstruktorių, šiuolaikinių žaislų, vaikiškų buities ir aplinkos tvarkymo įrankių, sporto inventoriaus ir kt.). Vaikams žaisti, bendrauti sudaromos sąlygos ir už darželio ribų (mokyklos stadionas, skulptūrų parkas), panaudojamos ir kitos patalpos (etnografinis muziejus, smėlio terapijos kambarys).

Ugdymo priemonės parenkamos taip, kad atitiktų vaiko amžių, individualius gebėjimus, padėtų vaikui tenkinti emocinius, judėjimo, pažinimo poreikius; tenkintų norą žaisti ir bendrauti su kitais; padėtų pažinti aplinką, tyrinėti, eksperimentuoti, atrasti; skatintų ugdytis saviraišką, ir kūrybiškumą; būtų sudarytos sąlygos vaikų kultūros plėtotei.

Kasdieninių gyvenimo įgūdžių ugdymui naudojamos namų apyvokos priemonės: maisto ruošimui, stalo serviravimui, aplinkos puošimui, higienai užtikrinti. Žinias ir patirtį apie sveiką gyvenimą vaikai įgyja nuolat veikdami: gamina įvairius patiekalus, susipažįsta su maisto produktais, įranga. Šiai veiklai vykdyti naudojami įvairūs daiktai, medžiagos, įrankiai, buitinė technika ir įrengimai, knygos, plakatai, IKT, video įrašai. Žmogaus kūno tyrinėjimui naudojami muliažai, plakatai, knygos, enciklopedijos, didaktiniai ir stalo žaidimai, konstruktoriai. Daržo priežiūrai: sėklos, augalai, žemė, trąšos, daržo įrankiai (grėbliai, kastuvai, kaupukai, kibirai, laistytuvai).

Emocijoms ir intelektui ugdyti naudojamos kasdieninės situacijos, projektinės veiklos, kūrybinių veiklų aptarimai, naudojami stalo žaidimai, emocijų kortelės, žaislai su emocijomis, lėlės-personažai, kamuoliukų baseinai. Įkurtas smėlio terapijos kambarys, kuriame randasi šviesos stalai, smėlio dėžės,

Judėjimo poreikį tenkinti padeda įrengimai, esantys sporto salėje ir lauke: kompleksai su skersiniais, virvėmis, gimnastikos žiedais, kopėtėlėmis, čiuožyklomis, sūpynėmis, nameliai su kopėtėlėmis ir čiuožimo kalneliais, sveikatingumo takelis (iš įvairių akmenukų faktūrų), laipiojimo

sienelės, laipiojimo tinklas, kojūakai, krepšinio, futbolo, judrių žaidimų aikštelės, lauko ir vidaus batutai, dviratukai, paspirtukai, rogutės, kamuoliai, šokdynės ir kt.

Bendravimo situacijų kūrimui, problemų sprendimui naudojami įvairūs kūrybiniai, stalo žaidimai, konstruktoriai, atributika siužetiniams žaidimams. Kuriamos uždaros erdvės, palapinės, nameliai, širmos, kurios padeda atsiriboti nuo kitų, kai vaikui to norisi, rinktis žaidimo vietą, priklausomai nuo vidinės būsenos ar nuotaikos.

Tyrinėjimams ir eksperimentams naudojamos priemonės, skatinančios vaikų savaiminę veiklą, iniciatyvas, norą pažinti, atrasti. Tai įvairios lempos, prožektoriai, padidinimo stiklai, akiniai, lūpos, svarstyklės, mikroskopai, garso išgavimo priemonės, šviesos projektoriai, matavimo priemonės ir kt. Vaikų veiklai pasitelkiamos įvairios techninės priemonės: muzikiniai centrai, telefonai, kasos aparatai, spynos ir kt.

Naudojamos informacinės technologijos: kompiuteriai, interaktyvios lentos, projektoriai, vaizdo kameros, fotoaparatai, planšetės, spausdintuvai. Vaikai patys ar su kitų pagalba tyrinėja, atranda įvairias technologijų panaudojimo galimybes, vaikai mokosi grupuoti, lyginti, apibendrinti, klasifikuoti. Įstaigoje veikia bevielis internetas, kompiuterinė komunikavimo sistema „Skype“. Vaikai gali ieškoti informacijos, tikslingai žaisti lavinamuosius žaidimus.

Komunikacinei veiklai pasitelkiamos informacinės priemonės: bibliotekėlės (pasakų, spalvinimo, pratybų knygos, vaikiškos enciklopedijos, vaikiški žurnalai ir kt.), spaudiniai (plakatai, stalo, konstrukciniai žaidimai ir kt.), skaitmeninės priemonės (įrašai, kompiuteriai ir kompiuterinės programos, lavinamieji žaidimai), meninės raiškos priemonės (antrinės žaliavos, dailės priemonės, knygos, paveikslai); organizuojamos įvairios išvykos, edukacinės programėlės vaikams suteikia naujų įspūdžių, kurie skatina vaikus kalbėti, reikšti mintis.

Vaikų meninei, kūrybinei veiklai sukurtos atskiros erdvės: kūrybinės dirbtuvėlės darbui su moliu, gamtine medžiaga, sezoninės kūrybinės dirbtuvėlės (lauke), smėlio terapijos kambarys. Vaikų meninei raiškai naudojamos dailės priemonės, muzikiniai instrumentai, garso ir vaizdo įrašai, atributika, dekoracijos erdvių įsirengimui, teatro priemonės (šešėlių teatras, pirštukų teatras, scenos rūbai). Naujos patirties vaikai įgyja lankydami parodas, teatrus, renginius, susitikdami su meno žmonėmis, tautodailininkais, stebėdami meninių kolektyvų pasirodymus.

Etninei kultūrai puoselėti, perimti liaudies tradicijas sudaromos kuo įvairesnės sąlygos vaikui priimtinais būdais (klausantis, įsižiūrint, įsijaučiant, paliečiant, tyrinėjant, eksperimentuojant, stebint, aktyviai veikiant ir t. t.) ir formomis (išvykos, ekskursijos, susitikimai su tautodailininkais, liaudies dainininkais, folkloro kolektyvais, edukacinės programos, projektai, pramogos, vakaronės, liaudies menininkų darbo proceso stebėjimas ir aktyvus dalyvavimas). Įkurtas etnografinis muziejus, kuriame yra įvairūs buities daiktai, rakandai, vykdomos pedagogų parengtos edukacinės programos: „Lino kelias“, „Šviesa tamsa“, „Vilnos kelias“, „Margučių marginimas“.

UGDYMO TURINYS

Ugdymo turinys sudarytas remiantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo rekomendacijomis („Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ (2013), Nr. VP1-2.3-ŠMM-03-V-02-001). Į ugdymo turinį integruojamos prevencinės programos: „Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa“ (2007), „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa“ (2006), „Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa“ (2004).

Ikimokyklinės programos turinyje išskirtos penkios vaikų ugdymosi kryptys: pažinimo, kalbos ir komunikavimo, meninis, fizinis, emocinis ir socialinis ugdymas.

Ugdymosi kryptys sudarytos iš devyniolikos vaiko pasiekimų sričių, kurios aprašytos ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašo rekomendacijose. Pasiekimų sritis „forma, erdvė, matavimai“ yra sujungta su „kiekio, supratimas ir skaičiavimas“, todėl atsiranda viena sritis – „skaičiavimas ir matavimai“, t.y. vietoj devyniolikos ugdymo sričių pateikta aštuoniolika.

Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja „Priešmokyklinio ugdymo Bendroji programa“, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir meninė.

Programos ugdymo turinys įgyvendinamas projektiniu būdu. Jis įgyvendinamas per visą vaiko buvimo įstaigoje laiką. Ikimokyklinio ugdymo turinyje 1-3 metų vaikams numatyti šie projektai: „Spalvų pasaulis“, „Žaislai“, „Aš ir mano šeima“, „Gyvūnų pasaulis“, „Saulė, mėnulis ir vėjas“, „Transporto priemonės“, „Darželio kieme“, „Sodo ir daržo dovanos“, „Noriu būti sveikas“ (žr. 1 priedą). 4-6 metų vaikams pateikti projektai: „Mano darželis“, „Rudens taku“, „Sveika, žiemužė“, „Augu sveikas“, „Mano gimtinė“, „Aš ir mano namai“, „Pavasari, sveikas“, „Žemė puošiasi žiedais“ (žr. 2 priedą). Šiais projektais siekiama ugdyti vaiko socialinę, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninę kompetencijas. Kiekvieną kompetenciją sudaro ugdytinos pasiekimų sritys, vertybinės nuostatos, amžiaus tarpsni atitinkantys gebėjimai, žinios, supratimas, vaiko patirtis. Visos šios kompetencijos glaudžiai tarpusavyje siejamos ir integruojamos. Teminiai projektai grindžiami nuoseklumo ir perimamumo principu, nuo vaikai artimos (šėimos, namų aplinkos, gimtosios vietovės, gamtos) prie tolimesnės aplinkos ir reiškinių.

Grupėje dirbantis pedagogas, vadovaudamasis ikimokyklinio ugdymo programa, parengia grupės metinį veiklos planą, planuoja savaitės ugdomąją veiklą. Projekto trukmė neapibrėžiama, ji gali tęstis savaitę, dvi, mėnesį. Tai tik orientyras, leidžiantis pedagogui kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją įvertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, individualumą, tėvų bei vaikų poreikius, laikmečio aktualijas.

Programoje pateikiamas projektinis ugdymo turinio modeliavimas užtikrina ugdymo proceso visapusiškumą. Ši ugdymo turinio dėstymo būdą renkames todėl, kad esame įgiję pakankamą projektinio darbo patirtį, kuri leidžia teigti, kad:

- Projektų metodas suteikia ugdymo turiniui lankstumo, nes pedagogas turi kūrybinę laisvę jį modeliuoti, keisti, pritaikyti atskiram vaikui arba visai vaikų grupei. Ypač daug dėmesio skiriama spontaniškai vaikų veiklai ir aktyvumui.
- Projektų metodo elementai (stebėjimas, analizė, refleksija) leidžia labiau pažinti vaiką, t.y. jo gebėjimus, patirtį, asmenines savybes, interesus, patirties kaupimo būdus. Nuolatinė refleksija ir analizė padeda vertinti vaiko pasiekimus ir numatyti ugdymo(-si) perspektyvą.
- Projektų metodas įgalina plačiau taikyti praktinio darbo tyrimo metodus: stebėjimą, interviu, vaizdo įrašus, konkrečių atvejų ar situacijų aprašymus, pokalbį. Tai skatina vaikų ugdytojus kritiškai vertinti savo nuostatas, skirtingus požiūrius, labiau suvokti raidos vystymosi dėsninumus ir šiuolaikinio vaiko ugdymo(-si) poreikius.
- Taikant projektų metodą ugdymo procesas tampa dinamiškesnis ir žaismingesnis, o tai skatina aktyvesnį šėimos dalyvavimą. Tėvų suinteresuotumas ir idėjos praplečia ir pajvairina ugdymo turinį naujomis formomis ir padeda rasti naujų ugdymo turinio įgyvendinimo priemonių.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimas – neatsiejama kokybiško ugdymo(-si) proceso dalis. Tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(-si) ypatumus bei daromą pažangą atskirais amžiaus tarpsniais kaupimas ir apibendrinimas.

Vertinimo paskirtis – padėti vaikui pažinti save, įsivertinti, bręsti kaip asmenybei; kaupti informaciją apie vaiko patirtį, pasiekimus, pažangą, kuri padėtų pedagogui įžvelgti vaiko vystymosi galimybes, nustatyti problemas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą; įsivertinti pedagogui savo darbo kokybę, koreguoti ugdymo turinį ir metodus, nustatyti pedagogo ir įstaigos darbo sėkmę, priimti tinkamus sprendimus dėl tolesnės veiklos.

Vertinimas atliekamas vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu ir vaikų gebėjimais bei žiniomis (pasiekimais) (žr. 3 priedą).

Vertintojai. Vaiką vertina pedagogai, tėvai, specialistai. Vaikas tai pat aktyvus vertinimo dalyvis.

Vertinimo nuostatos. Vaikų pasiekimų vertinimas planuojamas, numatoma ką, kokiu tikslu ir kaip bus vertinama, jis yra nenutrūkstamas, grįžtamasis, lankstus.

Vertinimo dažnumas. Vaikų pasiekimai vertinami du kartus metuose: rugsėjo-spalio ir balandžio-gegužės mėnesiais. Pirminis vaiko pažinimas prasideda nuo pokalbių su tėvais (globėjais) apie vaiką. Vaikui pradėjus lankyti Lopšelių-darželį, išsiaiškinami tėvų (globėjų) lūkesčiai, surenkama jų nuomonė apie vaiko gebėjimus, individualius ypatumus. Pedagogai vertina vaiko gebėjimus pagal visas ugdymo sritis, nustato vaiko pasiekimų žingsnelį ir numato silpniau išreikštus gebėjimus. Ankstyvojo amžiaus vaikams pirminis vertinimas atliekamas praėjus adaptacijos laikotarpiui, kai vaikas gerai jaučiasi, neserga.

Vertinimo metodai, būdai: stebėjimas, pokalbis, pedagogo užrašai-vaiko gebėjimą atskleidžiantis pavyzdys, atskirų situacijų aprašymas, tyrimas, produktyviosios ir kūrybinės vaiko veiklos analizė.

Pasiekimų fiksavimas. Kiekvienam vaikui kaupiamas jo pasiekimų aplankas. Aplankas yra vaiko augimo liudijimų rinkinys, surinktas ir sudėliotas taip, kad atskleistų, išryškintų vaiko daromą pažangą, gebėjimų augimą. Jame kaupiami vaiko darbeliai, vaikų kalba, žodinė kūryba, vaiko mintys, pasakojimai, interviu su vaiku, įvairios veiklos stebėjimo užrašai, anketos tėvams, diplomai, nuotraukos, specialistų komentarai, tėvų pastebėjimai, pasiekimų diagramos ir kiti pavyzdžiai, parodantys įvairių sričių pasiekimų augimą. Vaiko pasiekimų įrodymai renkami nuolat, vykstant realiam ugdymo(-si) procesui.

Informavimas. Apie vaiko pasiekimus tėvai, (globėjai) informuojami individualiai, esant reikalui aptariami su specialistais. Pedagogas individualių vaiko vertinimų aprašų neviešina Tėvai su grupės pasiekimais supažindinami tėvų susirinkimų metu. Vaiko pasiekimų aplankas, vaikui pereinant į priešmokyklinę grupę, perduodamas būsiamam priešmokyklinio ugdymo pedagogui. Vaikui išėjus į mokyklą, pasiekimų medžiaga perduodama į Lopšelio-darželio archyvą ir laikoma vienerius metus. Vertinimo rezultatai aptariami metodinės grupės ar Lopšelio-darželio mokytojų tarybos posėdžiuose.

Vaikų fizinio pasirengimo vertinimas. Judesio korekcijos mokytojas, du kartus metuose (rugsėjo ir gegužės mėnesiais) atlieka fizinio pasirengimo pagrindinių judesių: bėgimo, šuolio į tolį iš vietos, metimo į tolį vertinimą 5-7 metų vaikams. Vertinimas atliekamas vadovaujantis J. Rauckio „Fizinio auklėjimo darželyje metodika“. Plokščiapėdystės vertinimas atliekamas 3-7 metų vaikams rugsėjo-spalio ir gegužės mėnesiais.

Specialiųjų ugdymo(-si) poreikių vaikų vertinimas. Logopedas rugsėjo-spalio mėnesį atlieka vaikų kalbinės veiklos vertinimą, pildo specialiųjų ugdymo(-si) poreikių pirminio/pakartotino įvertinimo pažymą, priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei ir jų skirstymo į lygius tvarkos aprašą, numato korekcinio darbo būdus, o sausio ir gegužės mėnesiais - padarytą pažangą. Metų pabaigoje pildoma logopedo darbo ataskaitos forma, kuri pristatoma mokytojų tarybos posėdyje. Vaiko pasiekimai aptariami Lopšelio- darželio Vaiko gerovės komisijoje.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Artyn vaiko/Egmonta projektas vaikų darželiams. V. Politologas, 1997.
2. Ankstyvojo ugdymo vadovas. Sudarė O. Mockevičienė, Vilnius: Minklės leidyba, 2001.
3. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius, 2000.
4. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7d. įsakymo Nr. V-1009 redakcija).

5. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627.
6. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
7. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo įstatymas (2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281; 2003 birželio 17 d. Nr. IX-1630; 1991 m. birželio 25 d. I-1489).
8. Lietuvos pažangos strategija . „Lietuva -2003”, 2011.
9. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
10. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
11. Szarkowicz D. Stebėjimas ir refleksija vaikystėje. Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2010.

PRITARTA

Rokiškio lopšelio-darželio „Varpelis“ tarybos

2016 m. balandžio 20 d. protokoliniu nutarimu (Protokolas Nr. 2)

Kompetencija	Žingsniai	Gebėjimai ir žinios (pasiekimai)	Vaiko veikla
EMOCINIS IR SOCIALINIS UGDYMAS(IS)			
Emocijų suvokimas ir raiška	1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.	Žaisdamas, bendraudamas išreiškia savo jausmus ir norus. Kalba apie jausmus, žiūrindamas paveikslėlius, nuotraukas, piešinius, knygų iliustracijas. Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį. Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia pasakyti, ką mėgsti. Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga jautiesi, su koku žaislu nori žaisti. 3 greita nuotaikų kaita. Žiūri nuotraukas ir pasako, kur mergaitės, o kur berniukai. Savo jausmus išreiškia bendraudamas ir žaisdamas vaizduotės žaidimus. Žaidžia žaidimus, per kuriuos pasako, kaip jis jaučiasi, ką jis mėgsta, su koku žaislu nori žaisti. Vartoja „aš“, „mano“, „man“ – „Aš noriu lėlės“. Vartoja kai kuriuos vertinimo žodžius: „Agnė gera“, „Agnė bloga“, vėliau – „Aš – gera“. Savo elgesį vaikas vertina, atsižvelgdamas į pritariančią ar nepritariančią suaugusiojo veido išraišką. Nenoriai dalinasi savo žaislais, asmeniniais daiktais. Atsisveikina ir pasisveikina su šeimos nariais, sako ačiū, prašau. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus-pakaitalus. Domisi vaikais, ieško draugo žaidimui. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Bendradarbiauja, žaisdami mokosi suprasti draugą, sprendžia ginčus.
	2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu.	
	3 žingsnis	Pradeda atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	
	4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš	

Emo- ci- jų su- vo- ki- mas ir raiš- ka		dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoja. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.	draugui; nustemba (pakelti antakius); vaizduoja pyktį (suraukti kaktą); baimę (išplėsti akis). Iš vaikų balsų įrašų bando nuspręsti, kokios jie nuotaikos. Išreiškia savo savijautą, norus žodžiais, įvardina savo emocines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose. Užbaigia frazes „Man patinka, nes...“, „Aš laimingas, nes...“ ir kt. Naudoja „nuotaikų lentą“: gamina veidukus, simbolines nuotaikų korteles ir vaizduoja tam tikrą išraišką, savo nuotaiką, skaičiuoja ir nusprendžia, kokia nuotaika vyrauja grupėje. Liūdnieams, piktiems vaikams padeda patarimų korteles (simbolius). Kitiems reiškia supratimą, užuojautą tinkama balso intonacija. Simboliniais paveikslėliais ženklina knygelėse, siužetiniuose paveikslėliuose pavaizduotų žmonių, gyvūnų nuotaiką. Žaidžia spalvų kortelėmis, spalvotomis skarelėmis, pasakydami, kokios spalvos tą dieną nuotaika. Klausosi skirtingos nuotaikos muzikos kūrinų, jas išreiškdami spalvomis, linijomis, formomis. Žaidžia saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėdami, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikindami, kad kūno kalba galima daug ką išreikšti. Stebi, kada kitam liūdna, skauda, gera ar linksma, nuramina, džiaugiasi kartu. Paguodžia kitus myluodami, sūpuodami, maldydami, žaidindami, juokindami. Laiku valgo, eina į lauką pasivaikščioti, laiku miega, žaidžia ir t.t. Pripranta prie ritualų ir jų laikosi. Ieško emocinio supratimo, auklėtojos (lipa ant kelių, prašosi paimamas ant rankų) ir bendraamžių palaikymo. Reiškia savo emocijas, pasitenkinimą, palankumą kitam: šypsosi, juokiasi, glosto, apkabina, bučiuoja, vadina vardu. Siekia geros savijautos, pasakoja apie save, savo aprangą, šeimą. Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Žaidžia emocinius (klykavimo, mylavimo) žaidimus. Gina save protestuodamas: garsiai verkia, bėga šalin, prieštarauja („ne, nenoriu“).
	5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoja. Dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.	
	6 žingsnis	Pavadina bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus	

Sa- vi- re- gu- lia- ci- ja ir sa- vi- kont- ro- lė	1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.	
	2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.	
	3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.	

Sa- vi- re- gu- lia- ci- ja ir sa- vi- kont- ro- lė	4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.	Kasdienių situacijų metu aiškinasi kultūringo bendravimo, elgesio įvairiose situacijose taisykles. Tyrinėja savo ir kitų elgesį, atlieka kai kuriuos įpareigojimus, nurodymus. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Klausosi kūrinėlių, diskutuodami apie vaikų ir gyvūnų gerus ir blogus poelgius bei jų pasekmes, samprotaudami, kaip patys pasielgtų panašioje situacijoje. Žaisdamas, bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. Atlikdami tą patį darbą netrukdo dirbančiam šalia, tariasi dėl bendrų veiksmų, derina savo interesus. Aiškinasi, kad ne visada visi norai yra patenkinami, kad kiti žmonės irgi turi savo jausmus ir norus. Diskutuoja apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, jausmus, kad netinkamas elgesys, žodžiai įžeidžia kitus. Diskutuoja apie bendravimą, kilusius ginčus su draugais, kaip juos taikiai spręsti. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų. Vaizduoja tinkamus ir netinkamus poelgius, įsijausdami į „draugo“ svečio“, „brolio“ ar kt. vaidmenis. Užsidėję „kalbančius akinius“ komentuoja, ką grupėje matė, pastebėjo, patyrė gero, ko nenorėtų matyti. Dėlioja siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš paveikslėlių. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydami, gerbdami jų privatumą. Kultūringai bendrauja su visais vaikais, padėkoja, pasisveikina, atsisveikina. Žaidžia žaidimus, kuriuose pasirenka, ar vykdyti sugalvotus, apgaulingus kvietimus, siūlymus, ar atsispirti, nes juose slypi pavojai, galintys pakenkti pačiam ir kitiems. Kaupia gerų darbų, gerų poelgių kraitelę, simbolinėmis kortelėmis pažymėdami atliktus gerus darbelius, dėkodami draugams už gerus jų poelgius. Dovanoja vienas kitam pasigamintus „švelnukus“, „užaugina“ „gerumo medį“, ant jo kabindami gerumo, padėkos, linkėjimų žodžius. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai. Naudoja žaidinimus: mylavimus, juokinimus ir kt.
	5 žingsnis	Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.	
	6 žingsnis	Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį.	
Savi- voka ir savi- garba	1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą.	Tyrinėja save veidrodyje, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Žaidžia vardų žaidimus: atsiliepia, pašauktas vardu; padrąsintas, save vadina vardu; pasako vardą kitam, parodydamas pirštukais metus. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu. Skiria save, rodo nuotraukose šeimos narius, brolių, sesę ir kitus. darželio

	2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.	darbuotojus, grupės draugus, tam tikros profesijos žmones. Aiškinasi, kad kiekvienas žmogus turi šeimą, namus, atlieka tam tikrus darbus, kurių rezultatais mes naudojames. Mokosi papasakoti apie save, pasakyti savo vardą, piršteliais parodo savo amžių. Vardina žmogaus kūno dalis, aiškinasi, kam reikalingos kojos, ausys, akys ir kt. kūno dalys. Mėgdžioja suaugusiojo rodomus judesius, imituoja gyvūnų kūno dalių judesius.
	3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	

Sa- vi- vo- ka ir sa- vi- gar- ba	4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	Pasakoja apie save: amžius, išvaizda, lytis, pomėgiai, gebėjimai, gebėjimai. Ieško savęs nuotraukose, stebi veidrodyje. Žaidžia bendrauja, bendravimo žaidimus, kartoja ir įsimena savo vardą, pavardę, pomėgius kitų vaikų vardus, pomėgius. Pristato save kitiems, perduodamas perduodamas simbolinį ženklą. Diskutuoja, kokie patys vaikai yra, ko nori, kaip jaučiasi. Klausosi literatūros kūrinių ir aiškinasi, kas patinka, o kas ne, kas gera, o kas bloga. Lygina save, koks yra dabar ir koks buvo anksčiau: pasakoja, ką geba, žymi bei meninėmis priemonėmis vaizduoja savo augimą, pasiekimus. Žiūrinėja savo ankstesnių ir dabartinių metų kūrybinių darbų albumus, pastebėdami, kiek daug išmoksta augdami. Kuria knygelę apie save, įsegdami savo paties pieštą autoportretą, draugu,
--	-------------------	--	---

	<p>5 žingsnis</p>	<p>Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės. nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>	<p>auklėtojos, tėvų, kitų šeimos narių pieštus portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto, ar panašus, kokį patį mato save pats ir kokį mato kiti. Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose. Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų. Kuria savo galimybių „saulę“, ant spindulių rašydami, ką gali. Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaisdami, veikdami su daiktai. Dalyvauja įvairioje veikloje (meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, techninė, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atskleidžia geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodo, ką nuveikęs. Žaidžia „komplimentų“ žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes. Stebi, tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų, senelių bei tėvų panašumą. Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, įvardina šeimos narius, iš žaislų sudaro šeimos variantus. Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius (dukra, anūkė ir t.t.), sudaro savo šeimos medį. Laikosi šeimos ir bendruomenės narių susitarimų, tvarkos. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose.</p>
	<p>6 žingsnis</p>	<p>Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.</p>	<p>auklėtojos, tėvų, kitų šeimos narių pieštus portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto, ar panašus, kokį patį mato save pats ir kokį mato kiti. Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose. Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų. Kuria savo galimybių „saulę“, ant spindulių rašydami, ką gali. Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaisdami, veikdami su daiktai. Dalyvauja įvairioje veikloje (meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, techninė, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atskleidžia geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodo, ką nuveikęs. Žaidžia „komplimentų“ žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes. Stebi, tyrinėja, apmąsto, vaizduoja, komentuoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų, senelių bei tėvų panašumą. Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, įvardina šeimos narius, iš žaislų sudaro šeimos variantus. Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius (dukra, anūkė ir t.t.), sudaro savo šeimos medį. Laikosi šeimos ir bendruomenės narių susitarimų, tvarkos. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose.</p>

San-ty-kiai su su-au-gu-siais	1 žingsnis	Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą.	Tvarkosi savo žaidimo vietą, padeda draugams ar auklėtojai. Deda daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas. Žaisdamas su kitais reiškia palankumą, pasitelkę žaislus, daiktus-pakaitalus, žaislus, daiktus-pakaitalus. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Mėgsta drauge veikti su suaugusiu (žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt.). Mėgdžioja suaugusiųjų, brolių, seserų veiksmus, kalbą, poelgius. Mimika, gestais išreiškia meilę, nuotaiką, nerimą, pyktį, susierzinimą, kaltę, gėdą. Žodžiu išreiškia norus.
	2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus.	
	3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese.	

San- ty- kiai su suau- gu- siais	4 žingsnis	<p>Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju.</p> <p>Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.</p>	<p>Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą. Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Kviečia kartu veikti, žaisti. Bendrauja su jais pagarbiai, kultūringai. Dalinasi išpūdžiais, kaip padeda suaugusiems ir šeimos nariams. Išiklauso į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlieka nedidelius įpareigojimus. Aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles. Klausosi suaugusiųjų pasakojimų, sekimo, deklamavimo, skaitymo, dainų, lopšinių. Susipažįsta su įstaigoje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą. Žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus. Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, įstaigų, profesijų žmonėmis, lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais, mažai ar visai nepažįstamais žmonėmis. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis. Aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos. Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi žmonių saugumu: policininkais, gaisrininkais, gydytojais. Susipažįsta su jų profesija, aiškinasi, kokiais telefono numeriais juos galima iškviešti.</p>
	5 žingsnis	<p>Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas - atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.</p>	

<p>San-ty-kiai</p> <p>su</p> <p>suaugusiais</p>	<p>6</p> <p>žingsnis</p>	<p>Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiais dėl dienvakės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimėi.</p>	
<p>San-ty-kiai</p> <p>su</p> <p>bendraamžiais</p>	<p>1</p> <p>žingsnis</p>	<p>Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.</p>	<p>Žaidžia, neatiminėja žaislų, netrukdo draugams, neskriaudžia ir netrukdo aplinkiniams, veikia draugiškai, dalinasi žaislais, džiaugiasi savo ir kitų žaidimu ar darbo rezultatais. Domisi vaikais mokosi suprasti draugo ketinimus, spręsti ginčus. Bando sulaikyti neigiamus jausmus. Draudimų dažnai nepaiso. Individualiai ir grupelėmis klausosi skaitymo. Domisi suaugusiais, esančias grupėje, atsako į pakalbimą. Domisi kitais vaikais, pats ieško draugo žaidimui. Dažnai konfliktuoja (ima tą patį žaislą, atima). Taikiausiai žaidžia 2-3 vaikai. Reiškia palankumą: šypsosi, glosto, bučiuoja, vadina vardu ir kt. Savo teises gina protestuodamas. Pradeda domėtis vienas kitu</p>
<p>2</p> <p>žingsnis</p>	<p>Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.</p>		

San- ty- kiai su ben- dra- am- žiais	3 žingsnis	<p>Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.</p>	
	4 žingsnis	<p>Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.</p>	<p>Diskutuoja apie draugus ir draugystę, domisi jų darbais, daiktais, žaislais, sumanymais, jausmais, nuomone. Aiškinasi sąvoką „draugas“, įvardina artimiausius draugus. Surengia „minčių lietu“ apie tai, koks yra tikras draugas, kaip vaikai jaustųsi vieni vieni. Aiškinasi, jog draugai atrodo įvairiai, turi skirtingas ar panašias savybes: būna draugiški, išradingi, kantrūs, kartais užsispyrę. Ruošia stendą apie draugų talentus, piešdami, paveikslėliais žymėdami, ką kiekvienas daro geriausiai. Kartoja susitikimo ritualus, perduodami vienas kitam grupės simbolį, kreipdamiesi vardu, pasilabindami, vartodami liaudiškus pasveikinimus, palinkėjimus. Domisi patarlėmis, priežodžiais apie šiltus žmonių santykius. Vardija, kieno koks daiktas ar žaislas, dalijasi žaislais, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaisliukus. Naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, pasiūlo kartu pažaisiti, pasidalina žaislais, tinkamai elgiasi, draugui padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje, norą bendrauti parodo šypsena, maloniu žvilgsniu, gestais, kalba. Diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, ką nors praneša, pasakoja didelei vaikų grupei, kuria bendrus darbus, projektus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo. Kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius. Lankosi kitose darželio grupėse, patirdami, kad aplink yra daug kitų vaikų, kad jie yra draugiški, neskrudžia, kad žaisti kartu yra smagiau. Įvairios veiklos metu išklauso kitą, pagelbsti silpnesniam, jaunesniam už save, nesišaipto iš kito nelaimės, nesijuokia draugui padarius ką nors ne taip. Meninės veiklos metu</p>
	5 žingsnis	<p>Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.</p>	

Ini- cia- tyvu- mas ir atkak lumas	6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.	gamina dovanėles, atvirutes draugams. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, klausosi draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Žaidžia „vardų“, bendravimo, draugystės, situacijų modeliavimo žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų. Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą (siunčia ratu žaisliuką). Žaidžia judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą. Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreikšdami savo išpūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais.
	1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Šypsodamasis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti. Išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Turi mėgstamus žaislus. Tiesia kamuoliuką auklėtojai, žiūri į akis, šypsosi. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, spalvotų žaislų. Žaidžiant žaidinimus, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašo pakartoti. Pats ima ir šukuoja lėlę. Žaidžia su muzikiniu žaislu. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Stebi žaidžiantį draugą, suaugusį, statantį bokštą. Ima kalades, pats bando statyti. Sudėlioja visas formeles į jų lizdus.
	2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Reiškia savo norus, sako „ne“.	

Proble- mų sprendimas	3 žingsnis	<p>Nuolat energingai žaidžia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą. Sugalvoja būdus, kaip pasiekti norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, neįprastą veiklą. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.</p>	
	4 žingsnis	<p>Pats pasirenka ir žaidžia vienas ar su draugais. Sudominti įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą. Laukia suaugusiojo pagalbos, padaršinio, kai susiduria su nesėkme.</p>	<p>Rodo iniciatyvą, vadovauja savo pasiūlytam žaidimui, kviečia kitus vaikus žaisti. Padeda plauti žaislus, teptukus. Noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamuose žaidimuose, meninėje veikloje.</p> <p>Patys renkasi veiklą, tepa klijais, klijuoja geometrines figūras. Tepant jos suplyšta, tada kreipiasi į suaugusįjį. Prie auklėtojos pasiūlytos veiklos vaikai grįžta, kol ją baigia (puošia servetėles Kaziuko mugei).</p>
	5 žingsnis	<p>Ilgesį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ar su draugais. Pereina nuo pasirinktos veiklos prie suaugusiojo pasiūlytos veiklos. Bando pats įveikti kliūtis veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>	
	6 žingsnis	<p>Plėtoja veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną. Ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą. Kreipiasi pagalbos į draugus ir tik po to į suaugusįjį.</p>	
	1 žingsnis	<p>Mimika, gestais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo pagalbos.</p>	
	2 žingsnis	<p>Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip elgiasi kiti, išbando jų naudojamus būdus.</p>	<p>Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. Vaikas bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.</p> <p>Pamatęs užsuktą buteliuką, deda jį į burną, meta, paima, perdeda iš rankos į ranką, paglosto, sugniaužia. • Stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats.</p>

Proble- mų spren- di- mas	3 žingsnis	Išbando įvairias daiktų panaudojimo galimybes. Nepavykus įveikti kliūtis ar veiklos, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Pavykus apsidžiaugia. Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.
	4 žingsnis	Ieško tinkamų sprendimo būdų. Bando įveikti sunkumus pats. Stebi savo veiksmų pasekmes. Supranta kada pavyko įveikti sunkumus.	Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.
	5 žingsnis	Kartais pats ieško sunkumų, aktyviai bando juos įveikti. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais. Nepasisėkus samprotauja ką galima daryti toliau arba prašo suaugusiųjų pagalbos.	
	6 žingsnis	Atpažįsta su koku sunkumu susidūrė. Pradedą numatyti priimtų sprendimų pasekmes, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų.	

PAŽINIMO UGDYMAS(IS)

Ap- lin- kos pa- ži- ni- mas	1 žingsnis	<p>Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.</p>	<p>Įvardina berniuką, mergaitę. Pasako savo vardą. Susipažįsta su mašina, autobusu, dviratuku ir kt. transporto priemonėmis, su buities daiktų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko geriame ir kt.), parodo, o vėliau ir įvardina namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus. Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioja jo balsą, parodo, gyvūnų kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai, judesius (skrenda, plaukia, bėga, striksi ir kt.). Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, bando pasakyti spalvą, kiekį. Įvairių pojūčių pagalba, susipažįsta su vaisiaus ir daržovės savybėmis (spalva, skonis, kvapas). Vaisius bei daržovės rūšiuoja pagal tam tikrus požymius. Įgytą patirtį pritaiko žaidimuose. Eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: prideda, pamatuoja, deda į įdubimą, išpjovą. Ketinimui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti. Veikia su vaikiško dydžio namų apyvokos ir sodo tvarkymo įrankiais. kartu tvarkosi grupėje, lauke. Suaugusiems prižiūrint atsargiai ir saugiai žaidžia su mechaniniais žaislais. Žaidžia su statybine medžiaga, stato nesudėtingus statinius, panaudoja siužetinius žaidimus. Atgamina, gretina, keičia daiktų vaizdus, nustato paprastus ryšius tarp to, ką atsimena ir mato. Pradeda naudoti daiktų pakaitalus. Supranta, įsijaučia ir atkartoja žaidime suaugusiųosius ir jų veiksmus. Su lėle ir kitais siužetiniais žaislais žaidžia lyg su gyvais: glosto, maitina, migdo, prausia, šukuoja, rengia, vežioja ir pan. Žaidžia su realiais daiktais, tikroviškais ir neapibrėžtos paskirties žaislais, teminiais rinkiniais („namai“, „kirpykla“) bei vaidmenų atributais.</p>
	2 žingsnis	<p>Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).</p>	<p>Domisi temomis žmogus, artimųjų žmonių veikla („Mama plauna indus“, Senelis skaito laikraštį“ ir pan.). Daiktai, veiksmai su jais, jų paskirtis, namų apyvokos daiktai (rūbai, baldai, indai ir kt.), žaislai, darbo įrankiai (šluota, kibiras, laistytuvas ir kt.). Gamta, augalai (medžiai, gėlės, daržovės, vaisiai), naminiai gyvūnai (katė, šuo, karvė, arklys, ožka, kiaulė, gaidys, višta, antis ir kt.) ir jų vaikai, laukiniai gyvūnai (kiškis, lapė, meška, vilkas ir</p>

Ap- lin- kos pa- ži- ni- mas	3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	kt.) ir paukščiai (varna, žvirblis, zylė ir kt.), vanduo buityje (bėga, šaltas-karštas, vandenyje maudosi, juo prausiasi, jame skalbia) ir gamtoje (bėga upeliukas, upė, jūra), metų laikai ir jų ypatybės (žiema-šalta, krenta sniegas, vasara – karšta, šviečia saulė ir t.t.).
	4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasako jų pavadinimus.	Kaupia informacija apie pasaulį, žmones, reiškinius, šeimą, gimtinę, savo šalį, tradicijas, šventes. Aiškinasi savo miesto savitumus, įžymybes. Susipažįsta su šalies sostine Vilniumi, šalies simbolika, prezidentu. Ugdomosios veiklos metu susipažįsta su liaudies kūryba. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Stebėdamas suaugusiųsius, jų veiksmus, išbando naujus veikimo būdus, juos perima, kūrybiškai pritaiko. Žiūrėdami paveikslus, nuotraukas, išvykų metu susipažįsta su įvairiomis žmonių profesijomis, jų atliekamais darbais ir darbo rezultatais. Pasivaikščiavimo metu pratinasi globoti ir saugoti gamtą, demonstruoja gebėjimą tinkamai elgtis gamtoje, viešose vietose, dalyvauja gamtos saugojimo programose, projektuose, dalyvauja ekologiniuose žygiuose, akcijose. Kaupia įvairią medžiagą apie gyvūnus, augalus. Ieško išskirtinių augalo požymių bei savybių. Aiškinasi iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui. Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, vabzdžius, paukščius, žuvis, jų jauniklius, išorinius požymius, gyvenimo būdą ir mitybą. Pokalbių metu pasakoja apie savo augintinius, jų priežiūrą ir poreikius, zoologijos sode ar miške matytus gyvūnus, kaime auginamus gyvulius. Aiškinasi, kuo naudingi gyvūnai, kuo pavojingi, kodėl jie tokie būna ir kaip apsisaugoti nuo jų grėsmės. Žiemą lesina paukštėlius, neša žvėreliams maisto. Pats prisideda prie grožio kūrimo, žino jog negalima teršti. Aiškinasi, kodėl reikia taupyti popierių, elektrą, vandenį. Skiria ir pavadina dieną, naktį, apibūdina orą, jo pokyčius žymi kalendoriuje. Įvairių bandymų metu susipažįsta su sniego ir vandens savybėmis. Stebėjimų metu susipažįsta su nuosekliais gamtos pakitimais
	5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).	
	6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo gimtinačius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina	

		<p>suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Moko rūšiuoti atliekas. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.</p>	<p>rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą, žmonių atliekamais žemės ūkio darbais įvairiais metų laikais. Klausosi pasakojimų, žiūri filmukus apie saugų elgesį gatvėje, gamtoje, prie vandens, su buitinais prietaisais ir kt. Dalyvauja saugaus eismo užsiėmimuose, prevencinėse programose. Pavadina daiktus, rūšiuoja juos pagal dydį, spalvą, kiekį (vienas, daug), dėlioja nesudėtingus lotą. Atrenka parodytos formos ir spalvos daiktus, žaislus. Grupuoja daiktus, žaislus pagal formą, spalvą, dydį. Sudaro daiktų, žaislų eiles nuo didžiausio iki mažiausio ir atvirkščiai. Tapatina daiktus, dedamus į įdubimą, išpjovą tiesiogiai: pridedant, pamatuojant.</p>
	1 žingsnis	<p>Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra/nėra, dar, taip/ne.</p>	<p>Sisteminą, klasifikuoja, apibendrina elementarią informaciją, skaičiuoja, matuoja, lygina, grupuoja. Eksperimentuoja. Dalyvauja pažinimo, tyrinėjimų ir atradimų savaitėje. Aplinkoje ieško daiktų, kurių yra po vieną, kokių- po daug. Kalboje vartoja žodžius vienas, daug, nė vieno.</p>

Skai- čiavi- mas ir ma- ta- vi- mas	2 žingsnis	Supranta ką reiškia vienas, du, daug.	Taisyklingai skaičiuoja daiktus, garsus, judesius, taisyklingai vartodamas skaitvardžius. Skaičiuoja ir atskaičiuoja daiktus, judesius, garsus pagal pasakytą skaičių ar pateiktą pavyzdį. Įvairioje veikloje skaičiavimui vartoja kelintinius skaitvardžius.
	3 žingsnis	Skiria sąvokas mažai (vienas, du) ir daugiau. Pradedą suprasti, ką reiškia padalinti daiktus po vieną, po lygiai. Geba išrikiuoti daiktus į eilę.	
	4 žingsnis	Pradedą skaičiuoti daiktus, palyginti kelių daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus po lygiai. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius pirmas, antras.	
	5 žingsnis	Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio, daiktų savybių, jų padėti erdvėje. Skaičiuoja bent iki 15. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek trūksta. Pastebi, kaip sudaryta daiktų, elementų seka, sugeba pratęsti ją 1-2 daiktais. Skiria kelintinius skaitvardžius.	
	6 žingsnis	Susieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas daugiau/mažiau, po lygiai, vienu, dviem, daugiau/mažiau, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais.	

Ty- ri- nė- ji- mas	1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).	Vaikai siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. Vaikai juda, kartoja judesius, praktikuojasi. Vaikai tyrinėja viską, kas yra aplinkui, jie ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį. Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę.
	2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	
	3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	
	4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, ko - dėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar su - kasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	
	5 žingsnis	Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino, ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu..	
			Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna. Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebimo objekto pasikeiti - mus fiksuoja lentelėje. Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus

<p>Ty-ri-nė-ji-mas</p>	<p>6 žingsnis</p>	<p>Kalba apie tai, ką norėtų iš- mokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.</p>	<p>ir skirtumus, juos aptaria.</p>
-------------------------------	--------------------------	--	------------------------------------

Mo- kė- ji- mas mo- ky- tis	1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedama tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Žiūrėdamas į besišypsančio suaugusiojo veidą ir pats pradeda šypsotis. Stebi ir kartoja garsus, judesius. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo. Mėgsta kelis kartus iš eilės žiūrėti, klausytis to paties, pvz., skaitomos pasakos, dainos ar filmuko. Pastebėję suaugusiuosius, vyresnius ar bendraamžius vaikus ką nors darant, patys bando daryti taip pat. Klausia: „Kas čia?“ „Kur?“, prašo parodyti. Sugalvoja ir žaidžia siužetus su žaislais, kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus, žaidimą kartoja keletą kartų, sugalvoja naujų veikėjų, veiksmų. Noriai imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą.
	2 žingsnis	Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	
	3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	
	4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius.	

Mo- kė- ji- mas mo- ky- tis		Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	žmogų, gyvūną, drąsiai klausia suaugusiųjų, pasako, kad nemoka nupiešti katės, nes išeina panaši į žmogų. Klausinėja suaugusiųjų, kas, kaip, kodėl vyksta, pats savarankiškai bando ieškoti atsakymų. Noriai žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius žaidimus, mėgsta klausyti skaitomų knygų, patys mielai jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Savarankiškai ieško sprendimų, o pagalbos į suaugusiuosius kreipiasi tik tada, kai pats negali išspręsti. Vaikas pasako, kad nori iš moki rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką.
	5 žingsnis	Norėdami ką nors išmoki pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...	
	6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų iš- moki, ką darys, kad išmoki, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	

KOMUNIKAVIMAS

Sa- ky- ti- nė kal- ba	1 žingsnis	<p>Klausosi suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.</p>	<p>Įvardina, ką mato knygutėje, klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir pažintinės literatūros kūrinėlių. Pagal iliustracijas atpažįsta girdėtus tautosakas, grožinės literatūros kūrinėlius. Kalba sakiniais, vartoja žodžius, padedančius bendrauti su aplinkiniais ir išreikšti savo norą. Aktyviai dalyvauja pokalbyje: klausia, atsako, pasakoja apie save, žaislus, paveikslus, įvykius, mėgdžioja dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus. Klauso suaugusiųjų kalbos, bendrauja su suaugusiuoju, kitais vaikais. Paveikslėliuose, nuotraukose parodo ir pavadina berniuką, mergaitę, senelį, močiutę, tetą, dėdę. Pradeda kalbėtis su draugu: pavadina žaislus, veiksmus, siūlo, prašo, komentuoja. Klausosi raiškaus, gyvo, emocingo pasakojimo, sekimo, skaitymo, deklamavimo, dainavimo, vaidinimo. Žaidžia žaidimus liežuviui ir lūpoms: užpučia žvakę, pučiant plukdo popierinį laivelį, skraidina pūką ore, per šiaudelį pučia vandens ar oro burbulus, žaidžia pirštukų žaidimus. Kalba ritmiškai žygiuodamas, judindamas rankas. Susipažįsta su daiktais, žaislais, stebėdamas aplinką, veikdamas su</p>
	2 žingsnis	<p>Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienotvarkę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradeda kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniiais. Kalba apie tai ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant,</p>	<p>paveikslėliais, daiktais, žaislais ir susipažindamas su jų ypatybėmis bei funkcijomis. Susipažįsta, kad su vienu daiktu galima atlikti daug veiksmų, o tą patį veiksma galima atlikti su įvairiais daiktais. Žaisdamas, klausydamasis suaugusiojo kalbos, stebėdamas jo veiklą įtvirtina žodžius (profesijų, augalų, maisto, rūbų, baldų, naminių gyvūnų ir jų vaikų, žaislų, daiktų dalių pavadinimai). Kalbasi su suaugusiuoju paeiliui. Atsako į uždarus („Kas ten?“) ir atvirus („Ką ten matai?“) klausimus. Kartu su suaugusiuoju žiūri jo raidos lygį atitinkančias TV laidas, kalba apie tai, ką mato ir girdi. Įsitraukia į pasakos inscenizavimą ir antrina pasakos žodžius. Klausosi „motinos kalbos“ (kalbėjimo aukštesniu balsu,</p>

Sa- ky- ti- nė kal- ba	3 žingsnis	<p>Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja dainėles, deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams, kalba apie jas.</p>	<p>pabrėžiant intonaciją, kalbėjimo lėtesniu tempu, labai aiškiai tariant žodžius, kalbėjimo trumpesniais paprastos gramatinės struktūros sakiniais, pavadinant ir rodant konkrečius daiktus, vieną mintį pasakant vienu sakiniu, kartojant tuos pačius žodžius vis kita forma, kartojant vaiko žodžius, sakinius, teisingai juos tariant ir sudėliojant, išplečiant vaiko sakinį, kad mintis būtų aiškesnė). Žiūri rodomus paveikslėlius, atkreipiant dėmesį į reiškinius. Žaidžia žodžių (tarimui) ir kitus kalbinius žaidimus.</p>
	4 žingsnis	<p>Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais. Deklamuoja trumpus eilėraščius. Vartoja maloninius, mažybinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.</p>	<p>Naudoja apibendrinamuosius žodžius. Vartoja kuo daugiau mandagių žodžių. Išgirsta ir suvokia auklėtojų kalbą. Atidžiai išklauso sekamų pasakų. Padedant auklėtojui atpasakoja perskaitytą pasakėlę ar atpasakojimą. Mokosi liaudiškų gyvulėlių ar paukštelių pamėgdžiojimų. Bendrauja su tėvais, auklėtojais, auklėtojų padėjėjais. Vaikai domėsi kitais žmonėmis. Jaučia suaugusio meilę, prierašumą ir atsakys tuo pačiu. Paguodžia, padeda kitam, mokosi nusakyti žodžiu savo jausmus. Užmezga kontaktą su vaikais bendraamžiais, kviečia veikti kartu. Ugdytinis pasisveikina, atsisveikina, padėkoja. Klausinėja suaugusio apie daiktus, reiškinius, jų savybes. Klausio šalia esančio, stengiasi suprasti. Jaučia kalbos melodingumą, gamtos garsų skambesį pamėgdžiojimuose, dainuojamoje tautosakoje ir trumpuose eilėraštukuose. Atsiliepia šypsena, dėmesiu, gestu, žvilgsniu. Kalba apie tai ką galvoja, ką veikia. Užmezga dialogą. Įvardija paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Pasakoja apie suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Trumpai pasakoja apie paveikslėlį. Auklėtojui padedant, atpasakoja pasakėles, apsakymus, savo kalbą palydi gestais, mimika. Varto knygeles, „skaito“ knygelį paveikslėlius. Pažįsta elementarius simbolius, pratinasi jais žymėti daiktus. Manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis. Dėlioja daiktais korteles su daiktais ir jų pavadinimais. Pratinasi taisyklingai</p>
	5 žingsnis	<p>Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiais. Pasakoja, kalbasi apie matytus</p>	<p>Ugdytinis pasisveikina, atsisveikina, padėkoja. Klausinėja suaugusio apie daiktus, reiškinius, jų savybes. Klausio šalia esančio, stengiasi suprasti. Jaučia kalbos melodingumą, gamtos garsų skambesį pamėgdžiojimuose, dainuojamoje tautosakoje ir trumpuose eilėraštukuose. Atsiliepia šypsena, dėmesiu, gestu, žvilgsniu. Kalba apie tai ką galvoja, ką veikia. Užmezga dialogą. Įvardija paprastais žodžiais kasdien matomus daiktus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Pasakoja apie suvokiamus žaislus, žaidimus, žmones, gamtos reiškinius, gyvulius, augalus. Trumpai pasakoja apie paveikslėlį. Auklėtojui padedant, atpasakoja pasakėles, apsakymus, savo kalbą palydi gestais, mimika. Varto knygeles, „skaito“ knygelį paveikslėlius. Pažįsta elementarius simbolius, pratinasi jais žymėti daiktus. Manipuliuoja įvairios medžiagos raidėmis. Dėlioja daiktais korteles su daiktais ir jų pavadinimais. Pratinasi taisyklingai</p>

Sa- ky- ti- nė kal- ba		filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.	vartoti kalboje trumpuosius ir ilgusius balsius. Nustato pirmą ir paskutinį žodžio garsą. Nusako žinomų daiktų keletą požymių. Vartoja kalboje esamojo laiko veiksmažodžius. Taisyklingai vartoja kalboje vaikų ir suaugusiųjų vardus. Nevartoja kalboje žargoninių vardų.
	6 žingsnis	Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarme. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajautą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytą ir girdėtą per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, Deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir	

		bepasmiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.	
Ra- šy- ti- nė kal- ba	1 žingsnis	Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais.	Kiekvieną dieną klausosi pasakojimo, skaitymo apie tai, kas vaikui pažįstama, žinoma. Klausosi pasakojamų ir skaitomų trumpų humoristinių kūrinių, kūrinių apie kitų kraštų gyvūnus ir pan. Pats „skaito“. Žiūri dideles, spalvingas knygeles, kalendorius, žurnalus, reklaminių plakatų iliustracijas. Atsakinėdamas į klausimus ir pats klausia „Kodėl?“, „Kada?“, „Ką?“, „Kaip?“, „Kas?“; dainuoja, deklamuoja, pasakoja.
	2 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.	Vartoja esamąjį, būsimą ir būtajį laiką, funkcinis žodelis į, pas, prieš, iš, su. Stebi skaitymą skatinančią aplinką (varto knygeles, žurnalus, paveikslėlius; žiūri į prilipdytus užrašus ant baldų su jų pavadinimais bei užrašus ir simbolinius paveikslėlius ant žaislų lentynų ir pan.).
	3 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape	Vaikas keverzoja ir rašinėja ant didelių ir mažų rašymo lentelių, popieriaus rašikliu, pieštukais, kreidelėmis. Stebi užrašytą savo vardą ant piešinio, darbelio, kortelės. Pasako savo ir kitų vardus, atsiliepia, pašauktas vardu, kalbasi, klausinėja. Įsijungia į pasakojimą, bando kartu dainuoti. Dalyvauja tradiciniuose lopšelio-darželio renginiuose, iškylose po artimiausią lopšelio-darželio aplinką bei išvykose į vyresnių vaikų grupes. Stebi pedagogą, kai jis garsiai komentuoja, ką daro, ką yra padaręs, ką ketina daryti toliau. Žaisdamas kalba su savimi. Komentuoja, ką darys, stabdo, liepia.
	4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaito“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais	Pažįsta, atpažįsta grafinius simbolius (raides, žodžius, tekstus, užrašus ir kt.), žaidžia jais, įvairioje veikloje vartoja, patys juos kuria, imituoja raštą (keverzoja, piešia, rašo raides, jų junginius, žodžius). Stebi kaip rašo suaugusieji, mėgina pamėgdžioti. Piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo – lavina smulkiuosius rankų raumenis (rašo molyje, smėlyje, ant stiklo, lentoje ir kt.), iliustruoja knygas, rengia piešinių parodas. Įvardija

Ra- šy- ti- nė kal- ba		rašikliais bet ir kompiuteriu. Kevertzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje.	keletą jam reikšmingų raidžių. Nurodo, kurios raidės yra didžiosios, kurios – mažosios. Piešiniai, ženklais, raidėmis išreiškia savo išgyvenimus, patirtį, mintis.
	5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kaž kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto 20 veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius	
	6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tektais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą	

		žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus. 21 Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius.	
Me- ni- nė raiš- ka	1 žingsnis	Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklysdamas, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja, spaudinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas apžiūrinėja, ragauja, varto	Vaizduoja įvairius ženklus: taškelius, brūkšnelius, apskritimus, linijas ir t.t., eksperimentuoja su piešimo priemonėmis. Uždažo plokštumos dalis, tapo viena, o vėliau ir dviem spalvomis. Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, teptukais, guašo dažais, akvarele, štampuoja įvairiomis priemonėmis, piešia ant įvairaus dydžio ir spalvų popieriaus. Tėpa vieną popieriaus skiautelę klijuoja, uždeda reikiamoje vietoje ir prispaudžia. Dėlioja paveikslėlius ant flanelografo, magnetinės lentos, popieriaus. Aplikuoja iš paruoštų formų, atskirų dalių, plėšo popierių ir jį klijuoja, priklijavus nupiešia trūkstamas, smulkesnes dalis. Atplėšia iš didelio popieriaus gabalo mažesnę, popieriaus juostelę plėšo smulkiais gabalėliais, juos dėlioja popieriaus lape. Vėliau ima naudotis žirkliemis, karmo popieriaus juosteles mažais gabalėliais. Volioja tarp delnų ir ant lentelės didesnę ar mažesnę plastilino ar modelino gabalėlį, ištempia, sulenkia, įspaudžia duobutes, griovelius ir t.t. Plastilino gabalėlius klijuoja ant lentelės, ar nupiešto paveikslėlio, taip jį papuošdamas ar užpildydamas erdvę, lipdo iš plastilino, modelino, molio ir kt. priemonių, dekoruoja įvairia gamtine medžiaga. Klausosi linksmų, ramių, maršinių, muzikos kūrinių, instrumentų garsų, dainavimo. Klausosi kontrastingos muzikos kūrinių ir atlieka atitinkamus judesius, nusako muzikos nuotaiką: linksma, liūdna, lėta, greita ir t.t. Atlieka ritmiškus judesius, judesius su priemonėmis (skarelės, kaspiniai, žaisliukai) pagal muziką. Eina ratuku susikibę rankomis, vorele, žaidžia muzikinius ratelius, liaudies žaidimus. Dainuoja paprastas, trumpas daineles, daug kartų kartoja su auklėtoja. Groja barškučiais, būgneliais,
	2 žingsnis	Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, mėgdžioja suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus. Spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Spontaniškai keverzoja „rankų judesių“ piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis),	

Me- ni- nė raiš- ka		<p>dailės priemonės paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais (tirštais dažais, minkšta tešla). Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemonės intuityviai atranda skirtingus veikimo su jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). Geba plėšyti popierių, o vėliau ir atkirpti žirklelėmis. Geba iš didelio lipdymo medžiagos gabalo atskirti mažesnę, minkyti nedidelį gabalėlį tarp delnų, volioti ant lentelės. Geba lipdyti iš plastilino, modelino ir molio bei tešlos</p>	<p>švilpynėmis, akmenukai, lazdelėmis. Ritmiškai eina vietoje, ratu, ploja, trepsi, stuksena pagal muziką.</p>
	3 žingsnis	<p>Susidomėję klausosi dainų, instrumentinių pagal muziką. kūrinėlių, emociškai jas suvokia (šypsosi, džiaugiasi, ploja rankom, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan.). Vienas ir kartu su kitais dainuoja dviejų- keturių garsų dainėles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelių, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Juda pagal muziką: žingsniuoja, bėga, apsisuka, kūno judesiais imituoja kai kurių gyvūnų judesius. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmiais vaizduoja siužeto elementus, reiškia</p>	

		<p>savaime kilusias emocijas. Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Brėžia įvairias linijas, formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo keverzonėse įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo su jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	
<p>Me- ni- nė raiš- ka</p>	<p>4, 5, 6 žingsniai</p>	<p>Išreiškia jausmus, mintis. Kuria, atranda, įsivaizduoja, keičia, pritaiko. Pastebi ir prisimena. Supranta aplinką ir adekvačiai į ją reaguoja. Supranta save ir kitus. Bendrauja, diskutuoja, išklauso. Pasiruošia darbui, efektyviai dirba, susitvarko savo darbo vietą. Naudojasi įvairiomis dailės priemonėmis. Konstruktyviai prisideda prie bendrų darbų. Dainuoja paprastas vienbalses daineles, ratelius, muzikinius žaidimus, mėgdžioja gamtos garsus. Improvizuoja, kuria melodinius motyvus, daineles, perteikia savo įspūdžius ir emocijas. Ritmingai skanduoja skanduotes, ritmui taiko judesį. Įsijaučia į skambančią muziką ir atliepia jos nuotaikos pobūdį. Išreiškia save ritmiškais kūno judesiais. Juda erdvėje, derina savo judesius su kitų vaikų judesiais. Susikaupia, įsiklauso į tylą, skiria muzikinius ir nemuzikinius garsus. Groja paprasčiausiais instrumentais, atlieka ir kuria</p>	<p>Tyrinėja vizualines išraiškos priemones: spalvas (pagrindinės – papildomos, šiltos – šaltos...), linijas (linija-pėdsakas, daiktų kontūras...), faktūras, jų savybes, vaizdavimo būdus, tūrinės erdvines formas (kubas, rutulys, piramidė..., gamtos formos, lankstiniai...), plokštumines formas, figūras (geometrinės formos: kvadratas, trikampis, apskritimas, gamtos formos: dėmės, siluetai...). Susipažįsta su dailės darbais ir sąvokomis: su pagrindinių dailės šakų kūrinių, tautinio meno darbais, su pagrindinėmis dailės sąvokomis (skulptūra, tapyba, keramika), su pagrindiniais komponavimo būdais (vertikalės, horizontalės; simetrija, ritmas). Stebi aplinką, gamtą, žmogų, jo veiklą, kuria ir eksperimentuoja įvairiausiomis dailės technikomis: piešia, tapo, dekoruoja, lipdo, konstruoja, lanksto, pina, audžia, siuva, aplikuoja, karmo, spausdina, raižo. Aktyviai dalyvauja kūrybinėje veikloje: stebi, komentuoja, turtina žodyną, pateikia savo idėjas, sumanymus, patiria teigiamas emocijas, formuoja darbo įgūdžius, tobulina motorinius gebėjimus. Žaidžia: žaidimus balsui, kvėpavimui lavinti (kalbėjimas, dainavimas, skandavimas), žaidimus ritminiams, melodiniams deriniams, dinamikai, tempui suvokti, atsipalaidavimo žaidimus.</p> <p>Dainuoja: solo ir grupėje, daineles balsui lavinti bei intonaciniam – ritminiam žodynui turtinti, progines daineles. Groja: solo ir grupėje, pritaromas dainelei ar skambančiai muzikai. Juda pagal skambančią muziką: reaguojant į metro pulsą; reaguojant į tempo, aukščio, dinamikos</p>

<p>Me- ni- nė raiš- ka</p>	<p>ritminius motyvus. Nusako muzikos tempą, jos garsumą, nuotaiką. Pažįsta kai kurių muzikos instrumentų skambesį. Apibūdina skambančią muziką. Improvizuoja balsu, instrumentais, pasinaudojant mimika, kūno judesiais, įvairia atributika. Džiaugiasi muzika ir muzikavimu. Juda savo vidiniu tempu ir ritmu. Prisiderina prie išorinio tempo ir ritmo. Atlieka įvairaus stiprumo judesius. Perteikia nuotaiką. Orientuojasi erdvėje. Savais žodžiais nusako šokio sukeltus įspūdžius, perteikia juos piešiniais, garsais, judesiais. Atskiria įvairiai judančius daiktus ir juos apibūdina. Suvokia ir pažįsta savo tautą, Tėvynę, pasaulį, adekvačiai taiko šias sąvokas. Atpažįsta tradicinio paveldo apraiškas – šventes, paminklus, padavimus, tradicinės pasaulėjautos faktus. Atpasakoja, plėtoja, kuria, apibūdina aplinkos reiškinius. Įsidėmi ir atpažįsta daiktų požymius, detales, savybes pagal tradicinius palyginimus (mįslėse, dainose ir kt.), kuria savus. Jautriai reaguoja į gamtos, šeimos, bendraamžių aplinkos reiškinius. Supranta kitaip galvojantį, toleruoja. Simbolizuoja veikėją – parenka jam būdingus judesius, garsažodžius. Įsijaučia į tariamus pojūčius, supančią aplinką. Perteikia pojūčius mimika, judesiais, balsu. Plėtoja veiksmus – vaizduoja veikėjo judesius, veiksmus, kalbą, intonaciją įsivaizduojamoje situacijoje, įsivaizduojamose aplinkybėse. Plėtoja veiksmus veikėjui būdingu tempu – motyvuotai parenka situacijai būdingų veiksmų tempą.</p>	<p>pasikeitimus. Improvizuoja instrumentais, balsu, kūno ir aplinkos garsais, judesiu. Kuria: instrumentinius pritarimus dainelei, eilėraščiui, pasakai, trumpus kūrinėlius naudodamas instrumentus, balsus, aplinkos bei kūno garsus, grafinius-simbolinius muzikos reikšmių užrašymus. Aptaria: muzikos nuotaiką, atlikėjų sudėtį (solo, ansamblis, orkestras), žanrą (vokaliniai-instrumentiniai, lopšinė, šokis...), garso savybes (aukštumas, ilgumas, stiprumas, tembras), dinamiką, tempą. Naudoja: nelokomotorinius/ašies judesius (vietoje – lėtai, gulti ir stotis, suktis, temptis, tūptis ir kt.), lokomotorinius judesius (erdvėje – eiti, bėgti, šuoliuoti, šliaužti, verstis ir kt.). Sugalvoja ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti). Juda nenaudodamas tam tikrų kūno dalių (rankų, kojų, galvos). Vaizduoja raides, skaičius, įvairius nejudančius objektus: laikrodį, akmenuką, batą, kėdę ir pan. Perteikia pojūčius: gėlės kvapą, saulės šilumą, šaltą vandenį, tirpstantį ledą ir pan. Juda kaip lapas, vėjas, lietus, snaigė, dramblys, tigras, vabalas, viščiukas, gyvatė, kiškis ir kt. Sugalvoja: kaip eiti – lėtai, linksmi, pavargus, bėgti – išsigandus, dairantis, judėti erdvėje kontrastiškai – eiti, pašokti, nusileisti ant grindų, suktis; aukštyn – žemyn, judėti – sustingti, įsitempti – atsipalaiduoti. Juda: pavieniui geometrinių figūrų forma: ratu, aštuoniuke, vingiuota linija, kvadratu ir kt., poromis, stovint vienas priešais kitą – vienas vaikas rodo sugalvotus judesius, o kitas atkartoja juos tarsi veidrodyje, po to pasikeičia vaidmenimis, poromis – suglaudus nugaras, liečiantis tik kaktomis, susikabinus rankomis ir pan. Lenda po tiltais: vienas vaikas formuoja erdves, kitas lenda pro jas, po to pasikeičia vaidmenimis. Juda grupėmis, išsirikiavus vienas paskui kitą (gyvatėle) – priekyje esantis vaikas kuria ir rodo judesius, kiti stengiasi tiksliai atkartoti, po to pasikeičia vaidmenimis. Susipažįsta su lietuvių liaudies tradiciniais žanrais: klauso pasakų, padavimų, sakmių, mena mįsles, minkles, sako skaičiuotes, greitakalbes, erzimus, dainuoja dainas, žaidžia žaidimus, šoka šokius, ratelius, mėgdžioja aplinkos, gamtos garsus. Susipažįsta su kalendorinių švenčių tradicijomis ir papročiais. Švenčia kalendorines šventes. Tyrinėja gamtos ciklus (metų laikai, mėnesiai, diena, naktis...), gamtos gaivalus (ugnis, vėjas, vanduo...), laukų darbus (javų darbai,</p>
---	--	---

		Vertina veikėją – parodo vaiko santykį su savo vaidinamu veikėju, suteikiant jam tam tikras savybes. Kalba ir klausosi.	rugiapjūtė, kūlimas, malimas, gyvulių ganymas, šienapjūtė), augalus (medžiai, gėlės), gyvūnus, paukščius, su namų darbus (virimas, kepimas, verpimas, audimas...). Interpretuoja ir pritaiko įvairius tautosakos žanrus šiandieninei aplinkai. Susipažįsta su kitų kultūrų tradicijomis, papročiais, tautosaka. Žaidžia ir improvizuoja: įvairių gyvūnų, gamtos reiškinių pamėgdžiojimas, skatinant vaiko interpretaciją, maži etiudai (šeima, gatvė, parduotuvė, mėgstamų filmukų, pasakų situacijos), kūno plastikos žaidimai (pantomima). Vaidina: pasitelkus lėles (lėlės - žaislai, pirštinių – pieštukinės lėlės, lėlės ant pagaliukų, lėlės marionetės), su kaukėmis (kaukės spektakliams, kaukės Užgavėnėms), muzikiniame spektaklyje. Kuria: siužetus vaidinimams (pasakos, gyvenimiškos situacijos), scenografija iš aplinkos daiktų (kėdės, stalai...), muzikinį foną, garsus. Aptaria ir reiškia savo nuomonę: apie matytus ir vaidintus spektaklius, apie personažų elgsenos motyvus, apie kūno plastiką.
SVEIKATOS SAUGOJIMAS			
Kas- die- nio gyve- nimo įgū- džiai	1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai.	Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis, vėliau juos naudoja žaisdami. Klausosi pasakojimų, skaitomų kūrinių apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje. Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, veda pasivaikščioti, bando tvarkingai sudėti drabužėlius. Dengia stalą, imituoja maitinimosi judesius, elgesį prie stalo, bendrauja su šalia esančiais. Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami. Klausydami pasakojimų, skaitomų istorijų sužino apie daiktus, kurie yra pavojingi vaikų sveikatai ir saugumui, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia. Žaidimų metu formuojasi saugaus elgesio įgūdžiai. Piešdami išreiškia savo emocijas ir pojūčius. Bando papasakoti, ką pavaizdavo savo darbelyje.
	2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	
	3 žingsnis	Valgo ir geria savarankiškai. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda vieną kitą daiktą į vietą. Atsiranda pirmieji	

Kas- die- ni- nio gy- ve- ni- mo įgū- džiai		elgesio su žirkėmis įgūdžiai.	
	4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviuoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė	Sveikatos valandėlių metu sužino kaip atrodo ir jaučiasi sergantis žmogus, ieško negalavimo priežasčių ir jų pašalinimo būdų ir priemonių, sužino apie sveiką gyvenimo būdą, higieninius reikalavimus. Stebėdami sergančius ir sveikus žmones nuotraukose, paveikslėliuose, girdėdami įvairias istorijas apie ligonius, ieško ligos požymių, iš veido ar kūno išraiškos nustato, kas yra sergantis. Žinias įtvirtina individualių užsiėmimų metu, per žaidimus, pokalbių metu. Naudojami asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.). Sveikatos valandėlių metu susipažįsta su maisto reikšme žmogaus sveikatai, sveikos mitybos reikalavimais, žino, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, aiškinasi mitybos piramidės sudėtį. Gamina, valgo ir kitus vaišina šviežių daržovių, vaisių patiekalais bei kt. Prieš valgio gaminimą nusiplauna rankas, užsiriša skarelę ar užsideda kepuraitę, po darbo sutvarko darbo vietą. Praktinės veiklos metu susipažįsta su stalo dengimo reikalavimais. Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais, įgyja praktinių gebėjimų teisingai naudotis stalo įrankiais. Ugdomosios veiklos metu aptaria įvairias pavojingas situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti. Dalyvauja saugaus eismo, sveikatos saugojimo programose, projektinėje veikloje.
	5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus.	
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą - kurio vartojimą reikėtų		

		<p>riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais.</p>	
Fi- zi- nis ak- ty- vu- mas	1 žingsnis	<p>Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.</p>	<p>Atlieka rytinę mankštą, eina pasivaikščioti. Dalyvauja sportinėse pramogose, šventėse, rytinėje mankštoje, kūno kultūros užsiėmimuose, pasivaikščiojimuose ir kt. judrioje veikloje. Žaidžia judrius, orientaciją lavinančius žaidimus, juda, aktyviai veikia. Paprašius parodo, ką kiekviena kūno dalis gali daryti: (pvz.: judinti ranką, po to kitą ranką, pečius, galvą, liemenį, klubus, vieną, po to kitą koją, judinti visą kūną ir galop sustingti ir nejudėti). Sukurta grupėje judėjimo erdvė, parenkamos priemonės stimuliuota fizinį vaikų aktyvumą, skatina pažinti savo kūno galias.</p>
	2 žingsnis	<p>Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka,</p>	<p>Atlieka grūdinimosi, pėdos bei taisyklingos laikysenos formavimo pratimus. Esant palankiom sąlygom atlieka oro ir vandens procedūras.</p>

Fi- zi- nis ak- ty- vu- mas		paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gauda, spiria kamuolį.	
	3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tiksliai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 – 30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	
	4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn – žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštavimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba	Kiekvieną rytą atlieka rytinę mankštą. Kiekvieną dieną, išskyrus lyjant ir sningant, eina pasivaikščioti į lauką, laiku keliasi, eina dienos poilsio, atlieka oro ir vandens procedūras, savimasažo bei pėdos ir taisyklingos laikysenos pratimus, dalyvauja kūno kultūros užsiėmimuose, sveikatingumo savaitėse, sporto šventėse. Žaidžia, juda, aktyviai veikia bei ilsisi, turi galimybę pasidalinti su draugais ir pedagogais ne tik džiaugsmingais, bet ir skaudžiais išgyvenimais, sulaukdamas jų paramos bei pagalbos, vaikas jaučiasi saugus, auga atviras, pasitikintis. Žaidžia lauko, sportinius bei judrius žaidimus, žaidimų aikštelėje mokosi važinėti dviratuku, paspirtuku, žiemos metu – rogutėmis ir t.t., dalyvauja estafetėse, sportinėse pramogose, varžybose, išbanda savo jėgas, vikrumą, drąsą, mokosi laimėti ir garbingai pralaimėti.

Fi- zi- nis ak- ty- vu- mas		dešine ranka, koja.	
	5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojom vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	
	6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.	
MENINIS UGDYMAS(IS)			
	1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas	Emocinę būseną pradeda reikšti kreidelėmis, spalvotais pieštukais, tapymo priemonėmis, savarankiškai pasirinkdamas spalvas, taip pat kurdamas įvairias formas. Stebi ir aptaria savo ir kitų darbus, randa

Es- te- ti- nis su- vo- ki- mas		suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	pažįstamus daiktus, personažus, orientuojasi erdvėje („saulutė danguje“, „namelis stovi ant žemės“ ir pan.). Klausos specialių dainelių vaikams, pasakojimų su dainelėmis bei klasikinę muziką. Klausosi žinomos melodijos atliekamos įvairiais instrumentais. Įsimena ir atpažįsta girdėtą muziką. Pasitikėdamas savo muzikinėmis galiomis vaikas individualiai muzikuoja, pakartoja, tiksliai atkuria melodiją balsu arba ritmingais judesiais. Pamokytas, geba elgtis pagal sceninio elgesio taisykles: išeina į „sceną“, nusilenkia, palaukia kol baigsis plovimai, padėkoja „publikai“. „Groja“ koku nors instrumentu, improvizuoja, aiškina, ką reiškia jo „muzika“. Vaikas kviečia ir kitus (suaugusiuosius ir vaikus), kad dainuotų, šoktų, grotų kartu su juo. Pritaria suaugusiajam. Paprastas, aiškaus teksto, įdomaus turinio, lengvas atlikti dainas dainuoja individualiai ir grupėmis. Įsimena dainų žodžius (nekreipiant dėmesio į netikslią tartį). Laiku pradeda ir baigia dainuoti, išklauso pauzes. Rodant pedagogui vaikas atlieka naujus judesius ir judesių pagalba atskiria muzikos kontrastus: tyliai-garsiai, lėtai-greitai. Laisvai juda pagal muziką (taip pat ir liaudišką). Žaidžia siužetinius improvizacinius žaidimus. Žaidžia teatrinis žaidimus individualaus pamėgdžiojimo forma (pamėgdžioja suaugusįjį, gyvūną). Žaidžia: lyg būtų mama, tėtis, vairuotojas, gydytojas; apsimeta katyte, šuniuku ir pan. Žaidžia didaktinius žaidimus – dramatizacijas su daiktais (maudo ir rengia lėlę Alę, maitina šuniuką ir pan.), bet ir atlieka tariamus veiksmus (lyg valgo, miega, verda ir pan.). Naudoja siužetinius žaislų rinkinius: gyvūnus, įvairių formų figūrėles. Savarankiškai ir atsakingai pasiruošia darbo vietą, o baigus veiklą susitvarko. Saugiai ir tvarkingai naudojami dailės reikmenimis. Mato, suvokia, palygina klasikinius dailės kūrinius. Geranoriškai vertina draugų, kitų žmonių kūrybinius bandymus, vaikai nuosekliai dirba grupėje, tariasi dėl būsimo darbo rezultato, vertina savo pasiekimus.
	2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, dailės kūrinius, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	
	3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelėlių iliustracijas, žaislus, džiaugdamašis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinių, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	
	4 žingsnis	Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelėlių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus	

Es- te- ti- nis su- vo- ki- mas		ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę kuris muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.	koncertuose, kine, teatre, renginiuose, dalijasi išpūdžiais. Dalyvauja susitikimuose su menininkais, susipažįsta su jų kūryba. Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių. Rengia kūrybinių darbų parodas, aptaria savo ir draugų kūrybą, grožisi ja. Stebi gamtos, aplinkos grožį, klausosi gamtos garsų.
	5 žingsnis	Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir pakomentuoja kai kurias meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūriniuose. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla 28 ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.	
	6 žingsnis	Pasakoja išpūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti,	

		vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinį ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.	
Kū- ry- biš- ku- mas	1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). Domisi savo kūnu, atrodantis vis ką nors naujo.
	2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus. Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Emocingai reaguoja į naują patirtį (stebisi, džiaugiasi, sunerimsta). Spontaniškais, atsitiktiniais ir nesąmoningais judesiais, piešimo priemonėmis ar pirštais palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.
	3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Nuolat tyrinėja aplinką (ima, iškrausto, pabando), veikia bandymų ir klaidų keliu, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė – taškytis balose, voliotis sniege. Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. Suteikus galimybę atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, košelių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. Savitai reaguoja į naują patirtį. Įdėmiai klausosi

Kū- ry- biš- ku- mas			pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Piešdamas įvardija, ką nupiešė: – Čia truputį geltona. Čia viščiukas. Žaisdamas vaizduoja, kad pila arbatą į puodelius.
	4 žingsnis	Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, geba panaudoti kasdien naudojamus daiktus pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukurti savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kurį sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais). Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Pasakodamas apie šeimą, save, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sumanęs tampa antimi, gyvate, žirgu ir vaizduoja jų judėjimą. Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga: maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir iširti dar nepažintus dalykus.
	5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Mielai atsako, gavęs originalių, negirdėtų klausimų. Atsakymai būna netikėti, neįprasti, itin išryškėja vaizduotės ir fantazijos gebėjimai. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi idėjų ir netikėtų (nestandartinių) atsakymų. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t.
	6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų.	Nori išmokti dar daugiau, patinka diskutuoti, aptarti kilusias idėjas, temas, užduotis. Geba kelti klausimus, pastebėti trūkstamą informaciją ir t. t. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojami tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas ar suaugusieji, galintys praplėsti vaiko akiratį. Smalsus, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“ „Kas iš to

		<p>nejprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.</p>	<p>išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų ir nori naudotis anksčiau išbandyta medžiaga, bet ją perkuria, panaudoja kitaip, remdamasis ankstesne patirtimi, taip nuolat tobulindamas veiklos galimybes. Turi daug neįprastų, netikėtų idėjų, bando ir ieško būdų, priemonių, kaip jas įgyvendinti, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų. Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas įvairias istorijas.</p>
--	--	---	---

